

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**„Организовани
криминалитет-
криминолошки аспект“**

(мастер рад)

ментор :

Доц. др Дарко Димовски

аутор:

Јелена Младеновић

M022/16-0

Ниш, 2017. године

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
I ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У ТЕОРИЈИ.....	2
II КАРАКТЕРИСТИКЕ ОРГАНИЗОВАНИХ КРИМИНАЛНИХ ГРУПА	4
III ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У МЕЂУНАРОДНИМ ДОКУМЕНТИМА	10
1. Неопходност међународноправног регулисања организованог криминалитета	10
2. Организовани криминалитет у документима Организације уједињених нација	11
3. Организовани криминалитет у документима Европске Уније и Савета Европе	15
IV ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	17
V НАЈПОЗНАТИЈЕ ОРГАНИЗОВАНЕ КРИМИНАЛНЕ ГРУПЕ	25
1. La Cosa Nostra (Наша ствар).....	26
2. Камора (Camorra)	27
3. Јакуза	29
4. Тријаде.....	30
VI ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА	31
1. Трговина људима	31
1.1 Трговина људима као облик организованог криминалитета	31
1.2 Међународна регулатива у области трговине људима	33
1.3 Законодавни оквир Републике Србије за област трговине људима	35
1.4 Подаци о трговини женама на територији Републике Србије	38
1.5 Трговина децом на територији Републике Србије	41
1.6 Трговина мушкарцима у Републици Србији	43
2. Трговина дрогом	45
2.1 Трговина дрогом као облик организованог криминалитета	45
2.2 Међународна регулатива у области трговине дрогом	48
2.3 Законодавна регулатива Републике Србије у области трговине дрогом	50
3. Компјутерски криминалитет	51
3.1 Компјутерски криминалитет као облик организованог криминалитета	51
3.2 Међународноправна регулатива у области компјутерског криминалитета	53

3.3 Компјутерски криминалитет у законодавству Републике Србије	57
4. Рекет.....	59
4.1 Рекет као облик организованог насилничког криминалитета	59
4.2 Рекет у законодавству Републике Србије	62
5. Корупција.....	63
5.1 Корупција као делатност организованог привредног криминалитета	63
5.2 Корупција у Републици Србији	65
6. Прање новца	69
6.1 Прање новца као облик организованог криминалитета	69
6.2 Међународноправна регулатива прања новца	71
7. Остали облици организованог криминалитета	75
VIII УЗРОЦИ КОЈИ ПОГОДУЈУ НАСТАНКУ И РАЗВОЈУ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА	76
Закључна разматрања	79
БИБЛИОГРАФИЈА	80
Сажетак.....	86
Summary.....	88
Биографија аутора.....	89

УВОД

Са процесом глобализације, као универзалним-светским процесом, који задире у готово све области живота, јача тежња за стварањем светског глобалног тржишта, на којем ће бити омогућен слободан и неограничен проток људи, услуга, новца и капитала. Иако је процес глобализације данас веома значајан за даљи напредак и развој друштва, овај процес је, између осталог, довео до јачања и повезивања криминалних организација, омогућивши им да своју криминалну делатност лакше обављају на подручју матичне државе, али и да исту прошире изван граница своје државе.

Према томе, поред бројних проблема са којима се данашње друштво сусреће, попут: глобалног загревања, сиромаштва, незапослености, неконтролисаног ширења нуклеарног материјала, поплава, цунамија, тероризма... организовани криминалитет је свакако један од најактуелнијих проблема са којима се сусреће савремено друштво.

Изучавање и сузбијање организованог криминалитета додатно отежава и чињеница да организовани криминалитет има различите облике испољавања, организоване криминале групе се баве различитим криминалним активностима (од којих су неке и легалне), неке од њих делују на простору једне, а неке на простору више држава и сл. Услед тога, отежано је чак и само дефинисање појма организованог криминалитета а самим тим нема ни јединственог приступа у проучавању и сузбијању овог проблема, и то не само на међународном нивоу, већ и у границама једне државе.

Из тог разлога, постоји велики број истраживања посвећених организованом криминалитету. Наиме, према неким подацима прва истраживања на ту тему везују се за другу половину 19. века и за оснивача криминологије- Чезаре Ломброзоа и етнолога Гуизепе Питра, али појам „организовани криминалитет" први пут се у науци спомиње почетком 20. века. Од тог тренутка, па све до данас расте интересовање за систематским изучавањем овог великог проблема савременог друштва, а све са циљем да би се спречило даље деловање организованих криминалних група, као и ширење њихових делатности на територијама већег броја држава.

I ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У ТЕОРИЈИ

Организовани криминалитет спада у ону категорију појава за коју лаици најчешће мисле „да знају све“, а наука, с друге стране, није у стању да одреди ни садржину овог појма (а самим тим ни његове суштинске црте).¹ Реч је о најопаснијем облику испољавања професионалног криминалитета, који се може манифестовати на различите начине у различитим државама. Управо због тога ни у криминологији ни у кривичноправној литератури не постоји универзална, општа дефиниција организованог криминалитета, која би као таква била примењива у свим земљама. Међутим, иако нема јединственог схватања појма организованог криминалитета, сви његови познаваоци су сагласни да није реч само о посебној врсти кривичних дела, већ о изузетно опасном, својеврсном и комплексном облику деликвентног понашања које угрожава савремене темеље државе и основна начела демократског друштва.

Иако се организованом криминалитету тек од деведесетих година прошлог века приступа као једном од највећих проблема међународне заједнице као целине, могло би се рећи да је историја деловања организаних криминалних група поприлично дуга, и да датира из античког доба. Још у том периоду, познати антички филозофи Аристотел и Платон бавили су се изучавањем криминала и криминалног понашања.

Појам „организовано криминално деловање“ датира из Енглеске, негде с почетка 18. века, када је удружена група људи предвођена Џонатаном Вајлдом, која се бавила крађама, названа тим именом. Делатност ове групе људи била је поприлично специфична. Наиме, док су остали припадници ове удружене групе насилно одузимали ствари од људи, њихов вођа, Вајлд, је касније те ствари „проналазио“ и враћао их њиховим правим власницима тражећи за то одговарајућу новчану надокнаду.² Иако појам организованог криминалитета датира још из 18. века, у криминолошкој литератури је заступљен став да је прва монографска публикација о организованом криминалитету написана тек 1929. године, од стране Џона Ландеског.³

---

¹ Ђ. Игњатовић, Изучавање организованог криминалитета, *Ревизија за криминологију и кривично право*, бр.3/2016, Vol. VII стр. 40

² М. Јанковић и Б. Јанковић, Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности, *Журнал за криминалистику и право*, бр.3/2014, стр. 137

³ Х. Абадински, *Организовани криминалитет*, Бостон, 1981, стр.75

Дефинисање организованог криминалитета данас представља поприлично комплексан проблем, из разлога што постоји велики број различитих теоријских приступа у дефинисању овог појма, па би се могло рећи да не постоји јединствена и свеобухватна дефиниција овог облика криминалитета, која је универзално прихваћена. У најширем смислу, организовани криминалитет би се могао дефинисати као заједничко вршење кривичних дела од стране више лица која су се за то договорили.⁴ Међутим, према многим теоретичарима, оваква дефиниција је прешироко постављена, јер се као битан елемент истиче само постојање координиране акције између више лица. Због тога су настале нешто уже дефиниције организованог криминала па се истиче да за постање организованог криминала није довољно само обично удруживање одређеног броја криминалаца, већ добро организовано заједничко деловање већег броја људи са унутрашњом поделом рада, који се свесно, вољно и плански баве вршењем тешких кривичних дела.

Поред теоретичара који настоје да створе неку општу дефиницију организованог криминалитета, полазећи од битних карактеристика организованог криминалитета, постоје и теоретичари који одређују овај појам на тај начин што наводе кривична дела која овај криминалитет обухвата, уз истицање његових најважнијих карактеристика. Тако, према Шулер-Спрингоруму организовани криминалитет обухвата вршење следећих кривичних дела: крађе, транспорта и недозвољене трговине моторним возилима, уцена и изнуда, посебно оријентисано на ресторане, барове и сл, међународна трговина дрогом, оснивање лажних фирми или друштва, посебно због прања новца, трговина белим робљем, корупција, илегална трговина оружјем.⁵ С друге стране, Кајзер приликом дефинисања организованог криминалитета полази од индикатора коју указују на његово постојање, а то су: тајно удруживање више лица у профитно оријентисану заједницу, организациона структура, поступање по плану и подели рада, повезивање легалних и илегалних радњи, флексибилна злочиначка технологија и богат избор злочиначких насилних, подкупљивачких и других метод; свесно коришћење радио-телефонске и друге инфраструктуре, интернационалност, а посебну карактеристику представља могућност утицаја на политику, медијуме, јавну управу правосуђе и привреду.⁶

---

⁴С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, *Криминологија*, Ниш, 2012, стр.192

⁵ibid.192

⁶ibid.193

Познато је да се данас професионални криминалци све више организују у разне групе, банде и сличне облике удруживања, где међусобно сарађују у процесу вршења кривичних дела, као њиховог основног занимања. У тим оквирима професионални криминалци често се повезују са функционерима за примену закона, што их доводи у велику предност у односу на остале извршиоце кривичних дела, који немају такве заштитнике. На тај начин се у оквиру професионалног криминалитета развио организовани криминалитет, као његов посебан облик.⁷ Управо због те повезаности између државног апарата и организованог криминалитета, у теорији се истиче и дефиниција према којој се организовани криминалитет кроз сарадњу с политичким елитама утврђује и боље повезује с државним структурама, побољшавајући своје стратешке позиције за будућност, преузимајући контролу над појединим деловима државног апарата, пре свега над репресивним структурама, тиме утирући пут свом трајном политичком и фактичком друштвеном утицају.⁸ На тај начин успоставља се и ојачава оно што се у теорији назива „нови растући криминални ентитет“.⁹

II КАРАКТЕРИСТИКЕ ОРГАНИЗОВАНИХ КРИМИНАЛНИХ ГРУПА

Анализом бројних дефиниција организованог криминалитета, утврђено је једанаест најважнијих особина организованог криминалитета, и то: хијерархијска уређеност, стицање профита криминалном делатношћу, употреба силе/претње, коришћење корупције ради стицања имунитета, илегално задовољење одређених потреба становништва (коцка, проституција...), монопол на одређеним тржиштима, ограничено чланство, идеолошко неприпадање, специјализација, тајно деловање групе (закон ћутања), свеобухватно планирање.¹⁰

Организоване криминалне групе карактерише јасна подела рада између чланова организоване криминалне групе, заснована на строгом хијерархијском принципу, на челу са организатором и са одређеним бројем (најмање два) члана злочиначког удружења. Реч је, дакле, о групи коју чине лица сродних социјалних структура, а која је организована на хијерархијској основи, с циљем обављања легалних и нелегалних активности, како би на тај начин остварили профит. Притом, разликују се два модела

---

⁷С. Ђукић, Савремени организовани криминалитет као облик угрожавања националне безбедности, *Економски изазови*, вол.5, бр.9/2016, стр. 130

⁸Абадински, Х, *Organised crime*, New York, 2004, стр.132

⁹Клеркс, П, *Organized crime: Perspectives on global security*, London, 2003, стр. 104

¹⁰J, Albanese: *North American Organised Crime: Global Crime*, New York, 2004, стр.9

организованости. Бюрократско-корпоративистички модел подразумева поделу рада између чланова групе према критеријуму способности, и писмену комуникацију између надређених и подређених чланова групе. Патријархални модел се састоји од мреже узајамних односа између тзв. Заштитника и клијената. Заштитници су ти који нуде помоћ и заштиту, док клијенти, у знак захвалности за добијене услуге пружају лојалност и поштење. Међутим, постоје и такве криминалне групе за које није карактеристично постојање јаке хијерархијске повезаности, већ функционишу по принципу „мрежа“, односно „ћелија“, а то додатно отежава њихово откривање и повећава степен њихове друштвене опасности. Независно од тога да ли криминалну групу карактерише јака хијерархијска повезаност између њених чланова или не, све организоване криминалне групе одликује чврста дисциплина, послушности и лојалност између чланова групе.

Иако се о унутрашњој организацији организованих криминалних група не зна пуно, хијерархијска структура организованих криминалних група најбоље се може уочити на примеру криминалне организације „La Cosa Nostra” (Наша ствар). Ова криминална група свакако спада у ред једне од најпознатијих криминалних група. На челу ове организације је вођа (Capo, Boss, Padre), следећи ниво чини његов заменик, а између њих се налази саветник (Consigliere). Испод заменика је неколико капетана, а сваки од капетана командује групом од по неколико војника. Претпоставља се да ова криминална група данас броји око 5.000 чланова, подељених по хијерархијским нивоима.¹¹

С обзиром на чињеницу да се унутрашња организација организованих криминалних група разликује, те да не постоји јединствена хијерархијска структура која би била карактеристична за сваку од њих, обављена су бројна истраживања управо с циљем да се боље проучи њихов начин функционисања. Тако, према истраживању Центра за међународну превенцију криминала Уједињених нација (а које се односи на транснационалне организоване криминалне групе у Европи), разликују се следећи типови хијерархије криминалних организација:

-стандардна хијерархија (самостална хијерархијска група са јаким интерним системом дисциплине)

---

¹¹Н. Радовић., Транснационалне криминалне организације, Зборник „Организовани криминалитет, стање и мере заштите”, бр.1/2005, бр.стр.392

-регионална хијерархија (хијерјархијски структуриране грпе са јаким унутрашњим нивоима контроле и дисциплине, али са релативном аутономијом када је реч о регионалним компонентама)

-групна хијерархија (скуп криминалних група које су међусоно успоставиле систем координације и контроле свих својих активности)

-језгровита хијерархија (релативно уско организована, али неструктурирана група окружена мрежом појединаца који су ангажовани у криминалним активностима)

-криминална мрежа (лабава и флуидна мрежа појединаца, често привлачи људе са посебним вештинама који у актуелним криминалним пројектима узимају учешће у одређеним задацима и функцијама).¹²

Главни мотив организованог криминалитета је стицање великог профита, економског монопола и економске моћи. Зато се у теорији за организоване криминалне групе каже да имају „организовану имовинско (профитно) орјентисану криминалну делатност". Ово су приоритетни циљеви организованог криминалитета, те је организована криминална делатност усмерена у том правцу, док се остали циљеви (нпр. политичка моћ) јављају као споредни циљеви и пропратни ефекти организованог криминалитета. Остваривање профита представља полазни циљ криминалне организације, којикасније прераста у увећавање тог профита. Управо због тога долази до планског и дугорочног удруживања одређеног броја лица, ради обављања криминалне делатности, чак и изван граница њихове матичне државе. Постепено са овим циљем, криминална организација стиче и потребни економски монопол, што надаље представља полазну основу за стицања економске моћи. Монопол може бити усмерен ка одређеној територији (држава, регија, град или део града), или ка одређеној врсти криминалне, али и некриминалне делатности. Са остваривањем економског монопола, стварају се и услови за остварење економске моћи, што отвара могућности носиоцима организованог криминалитета за стицање и осталих облика моћи, пре свега политичке моћи.

---

¹²United Nations, *Office on Drugs and Crime, Global Programme Against Transnational Organized Crime, Results of A Pilot Survey of Forty Selected Transnational Organized criminal groups in Sixteen Countries*, New York, 2002. p. 33-43.

Чињеница је да данас организоване криминалне групе карактерише плуралитет криминалних радњи које обављају. Дакле, готово да не постоје организоване криминалне групе које обављају само одређену криминалну радњу, за коју су уско специјализоване. Мада, у пракси се наилази на случајеве специјализованости за одређене криминалне послове, па се неретко дешава да једна криминална група ангажује другу криминалну групу ради обављања послова за које је ова „специјализована“.¹³

Тајно деловање организација криминалних група такође је једна од њихових основних карактеристика. Наравно, апсолутна тајност није могућа и није остварива у пракси, јер увек постоји неки ужи круг лица која знају за постојање и деловање криминалне организације, а то управо представља важан фактор опстанка саме организације.¹⁴

Криминалне организације поседују одређена правила понашања, која могу бити писаног или неписаног карактера. У овим правилима садржана су права и обавезе чланова организације, услови деловања организације. Међу члановима групе развијена је свест о томе да је обавезно поштовање ових правила, а да непоштовање истих може довести до одређених санкција, чак и до убиства оног ко прекрши важећа правила. Захваљујући правилима криминалне организације, омогућава се функционисање и деловање исте, одређује се статусваког члана појединачно, уређују се одређена правила понашања у смислу постојања дисциплине, и слично.

Организоване криминалне групе такође карактерише организовано, системско, дуготрајно и планско вршење кривичних дела са елементом организованог криминалитета. Планирање криминалне делатности врши руководећи део криминалне организације, док само извршење криминалне делатности врше непосредни извршиоци криминалне организације. То, такође, значи да су планирање и извршење криминалне делатности две потпуно раздвојене активности. Поред наведеног, организованост криминалних група у садржајном смислу је и континуирано и трајно криминално

---

¹³Ор.сит. Стр. 139

¹⁴М. Шкулић, *Организовани криминалитет: појам и кривичнопроцесни аспекти*, Београд, 2003, стр.47-48

деловање које је засновано на постојећим социјалним, етничким или пословним везама.¹⁵

Према природи и подручју деловања, оргизоване криминалне групе обављају две врсте делатности: законите и незаконите. У незаконите делатности спадају: све врсте насиља, проституција, коцка (и друге игре на срећу), трговина оружјем, трговина дрогом, трговина белим робљем и слично. Законите делатности је могуће запазити у различитим областима привредног пословања, попут: грађевинарства, угоститељства, банкарства, трговине, улагања у легалне финансијске институције и сл. Иако је деловање организованих криминалних група, по правилу лако уочити, веома их је тешко открити, а још теже је доказати њихово деловање. Управо из тог разлога се органима кривичног гоњења додељују посебна овлашћења, у поступцима откривања и даљег спречавања организованог криминалног деловања (пре свега овлашћење за обављање посебних доказних радњи). Шира овлашћења органи гоњења у овим случајевима имају, пре свега, зато што организовани криминалитет доводи у питање опстанак савремених држава и националну безбедност унутар ње, али и стабилност читаве међународне заједнице, а обзиром на чињеницу да деловање организованих криминалних група најчешће није везано за територију једне државе, већ своју делатност обављају на територији већег броја држава. Анализом кривичних дела која спадају у организовани криминалитет, могу се издвојити одређени начини организованог криминалног деловања, попут: организованог криминалитета у вези са дрогама, организованог криминалитета у вези са кријумчарењем оружја и муницијом, организованог криминалитета у вези са радиоактивним материјалима, организованог криминалитета у вези са трговином робљем и трговином људским бићима, организовање проституције, организовани економско корпорацијски криминалитет, организовани криминалитет у вези са фалсификовањем, организовани насилнички криминалитет (рекет), организовани криминалитет у вези са коцкањем и слично.

Такође, за организоване криминалне групе је карактеристично и то да теже ка томе да остварују одређене утицаје на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле, а који утицаји су неопходни ради остваривања постављених криминалних циљева и ради несметаног деловања у оквиру државе, али и на

---

¹⁵М.Шикман, Криминолошки аспекти организованог криминалитета, *Дефендологија-теоријски стручни часопис за питања заштите, безбедности, одбране, образовања, обуке и оспособљавања*, година XII, бр.25-26, стр 15

међународном нивоу. Остваривање утицаја, односно повезивање организованог криминалитета са државним органима, појединцима и другим субјектима социјалне контроле обично се остварује корупцијом наведених категорија лица, која се најчешће испољава у широким корупцијским радњама према државним и политичким функционерима, али и другим субјектима јавног живота као што су средства масовног информисања, невладине организације, итд.

Поред корупције, присутни су и начини утицаја на државне органе и појединце применом насиља и застрашивања. Насиље представља грубу употребу силе, коришћењем различитих средстава и начина. Најчешће се насиље примењује ради олакшања остварења циља криминалне групе. Постоје различити начини манифестације насиља, па тако разликујемо:

- насиље које примењују чланови организоване криминалне групе према трећим лицима ради остварења криминалних циљева и насиље које се примењује према члановима организоване криминалне групе који су прекршили правила организације.

- у зависности од тога да ли је транспарентно или не, разликујемо латентно и очигледно насиље;

- у односу на вољу организације да примени насиље разликујемо активно и пасивно насиље;

- у зависности од облика реализације насиља, разликујемо принуду и претњу.

III ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У МЕЂУНАРОДНИМ ДОКУМЕНТИМА

1. Неопходност међународноправног регулисања организованог криминалитета

Поред бројних проблема са којима се сусрећу данашње државе, организовани криминалитет је свакако један од најозбиљнијих, јер је реч о изузетно опасном облику деликвентног понашања које угрожава темеље савремене државе и основна начела сваког демократског друштва. Према томе, организовани криминалитет доводи у питање безбедност, појединца и колективитета, интерну и међународну. Управо из тог разлога, проблем организованог криминалитета није више проблем националног карактера, коме се различито приступа у свакој држави понаособ, већ се као такав тиче читаве међународне заједнице и неопходно је обезбедити јединствен приступ у решавању овог проблема. У складу са тим, почев од краја прошлог века прошлог века запажа се појачана законодавна активност у оквиру Међународних организација, услед наглог повећања стопе организованог криминалитета у великом броју држава.

На темељу борбе против међународног организованог криминалитета донете су бројне међународни документи под окриљем Организације Уједињених нација и то првенствено: Конвенција УН о транснационалном организованом криминалу из 1998 (заједно са три протокола- Протокол против кријумчарења миграната копненим, морским и ваздушним путем од 15. новембра 2000., Протокол за сузбијање, злостављање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом од 15. новембра 2000. и Протокол против недозвољене производње и трговине ватреним оружјем, његовим деловима, компонентама и муницијом, од 31. маја 2001. године), Конвенција УН о борби против корупције из 2003, Конвенција УН о опојним дрогама из 1961. године, Конвенција УН о психотропним супстанцама из 1971. године, Конвенција УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци из 1988. године, Глобални акциони план УН против корупције из 2004. године и Напуљска политичка декларација и Глобални акциони план у борби против организованог транснационалног криминалитета од 1994. године.

Под окриљем Европске Уније и Савета Европе такође је познат приступ сузбијања транснационалног организованог криминалитета, формирањем стандарда садржаним у бројним конвенцијама, препорукама, резолуцијама и слично, попут:

Европске конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима из 1959 (уз коју је донет и Додатни ротокол уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима из 1978.године), Конвенција о прању, трагању, привременом одузимању и одузимању прихода стеченим кривичним делом из 1990.године, Конвенција Савета европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма из 2005.године, Конвенција Савета Европе о високотехнолошком криминалу из 2001.године, Конвенција Савета Европе о борби против трговине људским бићима из 2005.године, Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања од 2007.године, Конвенција ЕУ о борби против корупције у којој су укључени службеници Европске заједнице и службеници држава чланица Европске Уније од 1997.године, Кривичноправна конвенција о корупцији из 1999.године, Грађанскоправна конвенција о корупцији из 1999.године, Конвенција Савета Европе о сајбер криминалу из 2004 и слично.

Наведене конвенције пружиле су основ за остваривање сарадње међу државама у борби против међународног организованог криминала и успостављање установа без којих је борба против организованог криминала данас незамислива, попут специјалних истражних метода, заједничких истрага и слично.

2. Организовни криминалитет у документима Организације уједињених нација

Конвенција УН о транснационалном организованом криминалу представља обиман захват у регулисању супродстављања транснационалном организованом криминалитету, на начин који је прихватљив највећем броју држава широм света.¹⁶ Са доношењем ове конвенције, а касније и допунских протокола (Протокол против кријумчарења миграната копненим, морским и ваздушним путем од 15.новембра 2000., Протокол за сузбијање, злостављање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом од 15.новембра 2000. и Протокол против недозвољене производње и трговине ватреним оружјем, његовим деловима, компонентама и муницијом, од 31.маја 2001.године), створен је међународноправни оквир за борбу против организованог криминалитета. Иако у Конвенцији није стриктно дефинисан појам организованог криминалитета, Конвенција садржи дефиниције групе за организовани криминал,

---

¹⁶Ibid.стр. 366

организоване групе, дефиниције тешких злочина и слично. Дакле, овом Конвенцијом се дефинишу елементи који чине суштину појма организованог криминалитета, па ја тако и сам појам организованог криминалитета посредно дефинисан.

Тако се у члану 2. поменуте Конвенције наводи да је група за организовани криминал- организована група од три или више лица која постоји у извесном временском периоду и која делује споразумно у циљу чињења једног или више тешких злочина или кривичних дела утврђених овом Конвенцијом, ради задобијања, посредно или непосредно, финансијске или друге материјалне користи. Према истом члану, организована група се дефинише као група која није случајно формирана ради непосредног извршења кривичног дела, и која не мора да има формално дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства и развијену структуру.

Основна намера ове Конвенције била је да оствари утицај на правне системе држава потписница, и тако знатно олакша међународну сарадњу у борби против организованог криминала. На тај начин отклонио би се недостатак који настаје због неуједначености и различитог дефинисања организованог криминала.¹⁷ Република Србија је потписала ову Конвенцију 2000.године, а након тога је ратификовала и њена два протокола која је допуњују, и то Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, и Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом и то Законом о потврђивању Конвенције Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола од 2001.године.¹⁸

Конвенција УН о борби против корупције из 2003.године такође представља један од најзначајнијих међународних докумената у области борбе против организованог криминалитета. Она првенствено разматра кривичноправне аспекте у борби против корупције, као и мере за даље спречавање и сузбијање корупције. Реч је о првом правнообавезујућем инструменту у области спречавања корупције, који поставља нове основе за борбу против корупције и повраћај незаконито стечене имовине. Како се то наводи и у самој Преамбули ове Конвенције, државе уговорнице су сагласне да је неопходно доношење исте, а ово управо због велике озбиљности

¹⁷В. Благојевић, Б. Милосављевић, Индикатори постојања и деловања организованог криминала, *Часопис „Војно дело“*, бр.5/2016, година: LXVIII, стр.155

¹⁸Закон о потврђивању Конвенције УН против транснационалног криминала и допунских протокола, *Сл.лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/2001

проблема и претњи које корупција представља за стабилност и безбедност друштва, због повезаности корупције са другим облицима криминала (посебно организованог и привредног криминала), као и због чињенице да корупција није више локална, већ транснационална појава која погађа све државе и сва друштва. Стога, неопходно је пружање техничке помоћи државама, све у циљу повећања способности држава, укључујући и јачање капацитета и изградњу институција, како би успешно спечиле даљи пораст и развој корупције. Такође, ради ефикасног сузбијања и спречавања корупције, неопходна је међусобна сарадња држава, уз подршку и ангажовање појединаца и група изван јавног сектора. Управо због овакве политичке позадине која је претходила доношењу Конвенције, у члану 1. дефинисани су циљеви који се желе постићи њеним доношењем и то као: унапређење и ојачање мера за ефикасније и успешније спречавање и борбу против корупције; унапређење, олакшавање и подршка међународној сарадњи и техничка помоћ државама у спречавању и борби против корупције, укључујући и повраћај средстава; унапређење интегритета, одговорности и правилно управљање јавним пословима и јавном имовином. Република Србија ратификовала је ову конвенцију доношењем Закона о ратификацији конвенције Уједињених Нација против корупције од 2005.године.¹⁹

Конвенција УН о опојним дрогама из 1961.године има за циљ да се супростави злоупотреби дрога и то координираном међународном акцијом држава. Према овој конвенцији, постоје два основна облика контроле и интервенције, и то: прво, конвенција настоји да ограничи поседовање, коришћење, промет, дистрибуцију, увоз, извоз, производњу, као и производњу лекова искључиво у медицинске и научне сврге. Друго, она се бори против трговине дрогом кроз међународну сарадњу држава потписница и то првенствено у оквиру Комисије за опојне дроге Економског и социјалног савета и Међународног одбора за контролу наркотика. Поред тога, Конвенција о психотропним супстанцама из 1971.године успоставља међународноправни систем контроле психотропних супстанци, на тај начин што уводи контролу над низом синтетичких лекова, а имајући у виду могућност њихове злоупотребе са једне стране, и њихове терапеутске вредности са друге стране. Треба споменути и Конвенцију УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци из 1988.године, која такође регулише област незаконитог

---

¹⁹Закон о ратификацији конвенције Уједињених нација против корупције, *Сл.лист СЦГ- Међународни уговори*, бр.12/2005

промета опојних дрога и психотропних супстанци. Наиме, ова конвенција је донета услед повећања обима незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, неадекватних механизма контроле унутар држава чланице и услед потребе да се ревидирају већ постојећи механизми контроле на међународном плану, установљени Конвенцијом против организованог криминала из 1961 и Конвенцијом о психотропним супстанцама из 1971.године, тако што ће се ојачати и допунити мере предвиђене овим конвенцијама и тако поспешити међународна сарадња држава. Наша држава ратификовала је ову конвенцију доношењем Законом о ратификацији конвенције Уједињених Нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци из 1990.године.²⁰

Иначе, неколико конгреса Организације Уједињених Нација било је посвећено управо организованом криминалитету. Први такав Конгрес био је у Милану, 1985.године, када је донета Резолуција о организованом злочину. На следећем Конгресу, у Хавани, 1990.године донета је Резолуција о рекетирању и незаконитом промету наркотика и психотропних супстанци. На деветом Конгресу УН за превенцију криминалитета у Каиру, 1995.године, истакнут је драматичан пораст организованог криминалитетана међународном нивоу, те је на истом конгресу усвојена Напуљска политичка декларација и Глобални акциони план у борби против организованог транснационалног криминалитета (1995), који је искључиво посвећен борби против транснационалног организованог криминалитета, при чему предвиђа, као најефикаснији механизам сузбијања криминалних удружења- одузимање нелегално стечене добити. На овом конгресу, између осталог, констатовано је да не постоји јединствена дефиниција организованог криминалитета и наведене су следеће карактеристике организованог криминалитета: 1)постојање организоване групе за вршење кривичних дела; 2)хијерархијски однос у групи; 3)као средства за остваривање профита јављају се насиље, застрашивање и корупција; 4)инфилтрирање у легалну економију; 5)способност за експазију у било коју нову активност изван националних граница б)кооперација са другим организованим транснационалним групама. Сем ових карактеристика, за транснационални организовани криминалитет се истиче и

---

²⁰Закон о ратификацији конвенције Уједињених Нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, *Сл.лист СФРЈ- Међународни уговори*, бр. 14/90

повезаност са терористичким организацијама, утицај на привредни криминалитет у међународним и националним размерама и слично.²¹

3. Организовани криминалитет у документима Европске Уније и Савета Европе

На подручју европског континента, првенствено под окриљем Европске Уније и Савета Европе, донет је велики број докумената (конвенција, директива, резолуција, декларација...), који првенствено имају за циљ усаглашавање законодавства европских држава, ради што ефикасније борбе против организованог криминалитета.

Тај законодавни процес отпочео је 1959. године када је донета једна од првих конвенција у овој области- Конвенција о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, у Стразбуру, као и Додатни протокол уз конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, сачињен 1978. године у Стразбуру. Циљ ове конвенције је пружање најшире могуће правне помоћи државама чланицама у сваком поступку који се односи на кривична дела чије кривично гоњење, у тренутку када је затражена међународна правна помоћ, спада у надлежност судова друге државе. Међу државама потписницама ове конвенције спада и Република Србија. Наиме, ова конвенција и додатни протокол постали су саставни део домаћег правног система доношењем Закона о потврђивању конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима из 2001.године.²²Законодавни процес у оквиру Европске Уније у овој области настављен је доношењем Конвенције о прању, трагању, привременом одузимању и одузимању прихода стеченог кривичним делом из 1990.године. Ова Конвенција третира област прања новца, привременог одузимања и одузимања прихода стечених кривичним делом.Исте године под окриљем Савета Европе донета је Конвенција, а касније и прва ЕЦ Директива о прању новца из 1991.године, а потом 2005.године ЕЦ Трећа Директива и Конвенција Савета Европе бр.198, којом се такође обухвата борба против тероризма и организованог криминалитета.²³

---

²¹М.Костић,Д.Јовашевић, *Политика сузбијања криминалитета*, Ниш, 2012, стр.78

²²Закон о потврђивању конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, *Сл.лист СРЈ- Међународни уговори*, бр.10/2001

²³М.Костић, А.Михајловић, *Значај међународних и домаћих докумената и стандарда у превенцији и сузбијању организованог криминалитета*, *Годишњак Правног Факултета у Источном Сарајеву*, бр.1/2012, стр.76

СпецијализованотелоЕвропскеУније

(EuropeanUnionWorkingGrouponNarcoticsandOrganizedCrime) је 1994.године усвојило дефиницију организованог криминалитета, коју је прихватио и Европски суд за људска права. Према тој дефиницији, постоји једанаест захтева, од којих бар шест морају бити испуњени да би се један кривични случај могао третирати као организовани криминалитет. Три захтева су обавезна и то: да је дело резултат деловања више од два лица, да се ради о вршењу тешких кривичних дела и да је циљ њиховог вршења стицање добити или моћи. Да би дело могло да се третира као организовани криминалитет, морају бити испуњена и још три од следећих осам потенцијалних захтева: да је сваки члан групе имао унапред одређени задатак или улогу, да је делатност криминалне организације планирана на дуже време или неограничено, да се делатност организације заснива на примени одређених правила интерне контроле и дисциплине чланова, да се делатност организације планира и врши у међународним размерама, да се у вршењу делатности примењује насиље и застрашивање или да постоји спремност за њихову примену, да се у вршењу делатности користе привредне или пословне структуре, да се користи прање новца или незаконито стечене добити, да постоји утицај организације или њеног дела на политичку власт, медије, извршну или судску власт или на друге друштвене или економске чиниоце.²⁴

Уколико упоредимо дефиницију организованог криминалитета, која је утврђена нашим законодавством, са дефиницијом садржаном у Конвенцији УН против транснационалног организованог криминалитета, с једне стране, и дефиницијом утврђеном у оквиру Европске Уније, уочавамо да дефиниција која је призната у нашем законодавству не инкорпорира у потпуности ни једну ни другу дефиницију. Појам организованог криминалитета, који је дефинисан у нашем кривичном законодавству, одрађен је у већој мери по Конвенцији УН против транснационалног организованог криминалитета, али је овај појам у нашем законодавству нешто шири и репресивнији.

Наиме, уколико најпре упоредимо дефиницију утврђену нашим кривичним законодавством са дефиницијом признатој у Европској Унији, приметно је да постоје битне разлике: док је према нашој дефиницији неопходно да постоје четири битна обележја да би неко дело могло бити третирано као организовани криминал, према праву Европске Уније неопходан је стицај шест елемената, од којих су три обавезна и

---

²⁴Op.cit. Стр.195

морају постојати увек, а три су варијабилна и зависе од случаја до случаја. Такође, према нашем праву, у организовани криминалитет спадало би и оно дело које је учињено од стране припадника групе која није криминална. С друге стране, према праву Европске Уније, да би дело било третирано као организовани криминалитет, нужно је да буде учињено од стране криминалне групе. Уколико пак упоредимо дефиницију признату у нашем законодавству, са дефиницијом из Конвенције УН против транснационалног организованог криминалитета, приметне су мање разлике, превасходно термилошке природе, те би се могло рећи да је дефиниција „организованог криминала“ у нашем законодавству настала инкорпорирањем дефиниција које су утврђене овом Конвенцијом УН, уз мање термилошко прилагођавање одредбама нашег законодавства.

Дакле, почетком деведесетих година прошлог века, услед све растућег проблема организованог криминалитета, дошло је до пораста законодавне активности у оквиру међународних организација, како на европском, тако и на светском нивоу, за шта су пре свега заслужна законодавна тела Организације Уједињених нација, Савета Европе и Европске Уније. Примарни циљ ове појачане законодавне активности је јасан. Циљ је, дакле, усаглашавање правних система што већег броја држава, у погледу правног регулисања и правне борбе против организованог криминалитета, како би се смањио даљи раст и како би се утицало на сузбијање организованог криминалитета у будућем периоду.

IV ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

У Републици Србији дуго је преовладавао став да проблем организованог криминалитета не постоји, а то је пре свега последица тада преовладавајућих политичких и идеолошких ставова. С једне стране, била је права јерес изрећи било шта што би политичку власт довело у везу са светом криминала, а са друге стране, полазило се од догматско- марскистичких ставова да је организовани криминал појава карактеристична за капиталистичке друштвене системе, те да у социјализму, он као такав једноставно није ни могућ.²⁵

---

²⁵М. Милутиновић, *Криминална политика*, Београд, 2007, стр.122

Такође, заступљен је и став да у тзв. Титовој Југославији нису ни постојали услови за настанак и развој организованог криминалитета. Наиме, томе је свакако допринела и чињеница да је социјалистичка Југославија све до краја остала једнопартијска и полуполицијска држава, а да затворена социјалистичка привреда, контролисано тржиште, тврде и добро контролисане границе, незнатне трговачке и друге везе са иностранством и сл. Нису омогућавале настанак и развој организованог криминалитета. Такође, у периоду социјалистичке Југославије, све до деведесетих година прошлог века, није било привредног предузетништва, поседовање некретнина је било ограничено, а токове новца строго је надзирала полиција.²⁶ Због оваквог стања ствари, многи сматрају да у периоду до деведесетих година 20. века, није било услова за постојање организованог криминалитета, већ да су у границама тадашње Југославије, егзистирали само поједини рудиментарни облици организованог криминалитета (на пр. Трговина дрогама), али да обим и друштвена опасност тих облика организованог криминалитета нису били ни приближни данашњем. Међутим, распад Југославије, економске санкције међународне заједнице Србији, као и учестали грађански ратови на територији садашње Републике Србије током деведесетих година, створили су услове за процват организованог криминалитета, како по обиму, тако и у погледу броја појавних облика јављања организованог криминалитета. У том периоду, који је трајао десетак година- до почетка доношња кривичноправне регулативе и правног регулисања појма организованог криминалета у Републици Србији, организовани криминалитет не само да није био сузбијан, већ је био плански негован, а његов развој је био подстицан учесталим мешањем државе која је организовани криминалитет прихватила као извор новчаних средстава која су неопходна за функционисање државног апаратата, а ово нарочито за време важења економских санкција према нашој земљи.

Управо због тога се у литератури за овај временски период често назива „златним добом“ организованог криминалитета у Републици Србији. Преовладава и схватање да се у том периоду није знало ко је криминалац а ко полицајац, ко је кријумчар а ко цариник, ко је припадник власти а ко је члан криминалног подземља, ко пуковник а ко плаћени убица. Држава је била потпуно интегрисана у криминал, а криминал у државу.²⁷

---

²⁶М. Грубач, Организовани криминал у Србији, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, бр. 4/2009, стр.701

²⁷ibid. стр.703

Међутим, почетком 21.века долази до промена у приступу државе и санкционисању организованог криминалитета. Пре свега, долази до правног регулисања организованог криминалитета, тачније до доношња новог кривичног материјалног законодавства које је предвиђало поједине инкриминације организованог криминалитета, у ЗКП-у из 2001.године била је садржана посебна глава где су били садржани инструменти за борбу против организованог криминалитета, донет је посебан закон о надлежности и организацији државних органа за борбу против организованог криминалитета, ратификован је велики број Конвенција и Директива донетих од стране, пре свега, Организације Уједињених нација и Савета Европе и слично.

Дакле, организовани криминалитет је, као правни појам, уведен у законодавство Републике Србије доношењем Законика о кривичном поступку 2001.године.²⁸ Већ следеће године, са доношењем Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала (2002) означен је прави почетак правне борбе против организованог криминалитета у Републици Србији. Наиме, доношење овог закона превасходно је значајно из разлога што се њиме уређује оснивање посебних државних органа, уско специјализованих за борбу против организованог криминалитета, а то су: Посебно одељење Окружног (сада Вишег) суда у Београду, Специјално тужилаштво, посебно одељење у МУП-у: Служба за борбу против организованог криминала, као и посебне притворске јединице у оквиру Централног затвора у Београду. Изменом Законика о кривичном поступку из 2002.године прописана је посебна врста кривичног поступка са специјалним истражним техникама које се примењују при откривању и расветљавању кривичних дела са елементом организованог криминалитета. Исто решење предвиђено је и тренутно важећим Законом о кривичном поступку из 2013.године, где су у оквиру главе 7. прописане посебне доказне радње, које се могу применити између осталог, и у поступцима поводом кривичних дела са елементом организованог криминалитета.

У законодавству Републике Србије за означавање организованог криминалитета користи се скраћени термин „организовани криминал“. Исти приступ у дефинисању следе и следећи тренутно важећа позитивноправни закони (законици): Кривични законик, Законик о кривичном поступку и Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, Закон о извршењу казне

---

²⁸Законик о кривичном поступку, „Сл.гласник СРЈ“ број 70/2001

затвора за кривична дела организованог криминала и Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. Неки теоретичари овај приступ наших законодаваца сматрају погрешним и истичу да ако се организовани криминал посматра као скуп кривичних дела, а организованост као заједничко обележје у односу на остала криминална понашања, прикладнији назив је организовани криминалитет.²⁹

У нашем праву организованом криминалном групом се сматра група од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за које је прописана казна затвора у трајању од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.³⁰ Иста дефиниција садржана је и у Законнику о кривичном поступку Републике Србије.³¹

Према оваквој дефиницији, организована криминална група постоји ако су испуњени следећи услови:

- Бројчани састав чланова групе (најмање три или више лица)
- Одређени временски континуитет (група постоји одређено време)
- Циљна усмереност (делују споразумно у вршењу једног или више кривичних дела за које је прописана казна затвора у трајању од четири или више година)
- Генерална сврха деловања групе (мотив): стицање финансијске (или друге) користи, или утицај на привредне или друге важне државне токове.

Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, после новеле из 2009.године, чланом 2., предвиђено је да се овај Закон примењује ради откривања, кривичног гоњења и суђења за:

- Кривична дела организованог криминала
- Кривична дела против уставног уређења и безбедности РС
- Кривична дела против службене дужности (чл.359, 366,367 и 38 КЗ), када је окривљени, односно лице којем се даје мито, службено или одговорно лице

---

²⁹Ор.сит. стр. 65

³⁰Члан 112 Кривичног законика РС, *Сл.гласник РС* бр.85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014,

³¹Члан 2 Законика о кривичном поступку, *Сл.гласник РС* бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014

које врши јавну функцију на основу избора, именовања или постављења од стране Народне скупштине, Владе, Високог савета судства или Државног већа тужилаштва

- Кривично дело злоупотреба службеног положаја из (члан 359 став 3 КЗ) када вредност прибављене имовинске користи прелази износ од 200.000.000 динара
- Кривично дело међународни тероризам и финансирање међународног тероризма
- Кривично дело прање новца (чл. 231 КЗ), ако имовина која је предмет прања новца потиче из кривичних дела из тач. 1, 3, 4 и 5 овог члана и
- Кривична дела против државних органа (чл.322 ст.3 и 4 и чл.323. ст.3 и 4 КЗ) и кривична дела против правосуђа (чл.333 и 335, чл.336. ст.1,2 и 4 и чл.336б, 337 и 339 КЗ), ако су извршена у вези са кривичним делима из тач. Од 1-6 овог члана.

У погледу дефинисања организованог криминала и организоване криминалне групе, овај закон следи исти приступ као и Закон о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминала из 2002.године.

Организовани криминалитет регулисан је и Кривичним закоником Републике Србије (2005). У општем делу, Кривични законик садржи одредбе којима се одређују појам и елементи кривичног дела, основи кривице његовог учиниоца и систем кривичних санкција, те правила о начину, условима и поступку за примену кривичних санкција према учиниоцу таквог дела.³² У бројним одредбама ове врсте, могу се уочити специфична решења која своју примарну примену имају управо у случајевима извршења кривичног дела са елементом организованог криминала.³³ Када је о овој материји реч, по први пут је у Кривични законик, након измена од 2009.године, у законски текст ушао појам организованог криминала. Приликом дефинисања организованог криминалитета и организоване криминалне групе, и овај Законик следи исти приступ као и Законик о кривичном поступку и Закон о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминала. Од посебног значаја за материју организованог криминалитета су одредбе Законика којима је

---

³²Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Београд, 2006, стр.612

³³Д. Јовашевић, *Кривично право општи део*, Београд, 2010, стр. 143

регулисано саучесништво, кривичне санкције, одузимање имовинске користи која је прибављена кривичним делом с елементом организованог криминала, договор за извршење кривичног дела и удруживање ради вршења кривичних дела (као кривична дела која се састоје у стварању организоване криминалне групе за вршење кривичних дела или постајању њеним чланом), као и одредбе о кривичним делима која добијају посебну квалификацију у случајевима када су извршена од стране организоване криминалне групе (отмица, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, изнуда, уцена, удруживање ради противуставне делатности, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи, као и организовање и подстицање на извршење геноцида и ратних злочина).

Према Кривичном законнику, договор за извршење кривичног дела је кривично дело које спада у групу „Кривичних дела против јавног реда и мира“, и као такво регулисано је чланом 345 напред поменутог Законика. Објект заштите код овог дела је, дакле, јавни ред и мир, али постоји и схватање да се овим кривичним делом пре свега штити правни поредак, као скуп правних прописа.³⁴ Дело се састоји у договарању са другим извршење кривичног дела за које се може прописати казна затвора у трајању од пет година или тежа казна. Дакле, дело је учињено оног тренутка када је постигнут договор (писмени или усмени споразум, сагласност воља више лица) за извршењем кривичног дела, при чему није битно да ли је дело уопште покушано или извршено, као ни то да ли је дело касније учињено у земљи или иностранству. Анализом члана 345 Кривичног законика примећујемо да су заправо код овог кривичног дела припремне радње инкриминисане као посебно (самостално) кривично дело, а управо због великог степена друштвене опасности коју ова кривична дела са собом носе.

Кривично дело „удруживање ради вршења кривичних дела“ регулисано је чланом 346 Кривичног законика. И ово кривично дело спада у групу кривичних дела против јавног реда и мира, па је, дакле, објект заштите јавни ред и мир. Дело има два основна облика, два лакша (привилегована) и два тежа (квалификована) облика. И код овог кривичног дела припремне радње су инкриминисане као самостално кривично дело, услед великог степена друштвене опасности.

---

³⁴Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Номос, Београд, 2003, стр. 328

Ово кривично дело има два основна, два лакша и два тежа облика испољавања. Основни облик се састоји у организовању групе која има за циљ вршење кривичних дела за која се може изрећи казна затвора од три године, или тежа казна, ако законом за такво организовање није предвиђена тежа казна, или у постајању припадником такве групе. Дакле, постоје два облика потенцијалних радња извршења, а то су: организовање групе (стварање нове групе/организације) и постајање припадником групе (искоришћавање постојеће организације/групе). Кривично дело је извршено самим моментом повезивања већег броја лица око заједничке идеје, замисли или циља вршења кривичних дела. Такође, реч је о кривичном делу акцесорног карактера, што значи да ће оно постојати само ако у конкретном случају нису испуњена обележја бића неког тежег кривичног дела. Учиниоца кривичног дела може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај.

Када је реч о тежим облицима испољавања, постоје два тежа облика, која се манифестују у три случаја и то:

- Организовање криминалне групе за вршење кривичних дела, под условом да за такво организовање није прописана тежа казна.³⁵ Дело је свршено самим моментом повезивања више лица око заједничке идеје и замисли, или пак циља вршења кривичних дела. За ово дело прописана је казна затвора од једне до осам година.
- Други случај је- постајање припадником организоване криминалне групе, односно, ступање у чланство већ постојеће организоване криминалне групе, како би својом активношћу лице допринело остварењу циља због којег је и основана таква група. За ова два тежа облика неопходно је да буду испуњена два услова: 1) да је реч о организованој криминалној групи, 2)дела су акцесорног карактера- оно ће постојати само ако у конкретном случају нису испуњена обележја бића неког тежег кривичног дела.
- Организовање (криминалне) групе или постајање њеним припадником ако је по среди група која има за циљ вршење кривичних дела за која се може изрећи казна затвора од двадест година или тежа казна.

---

³⁵В.Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право посебни део*, Београд, 2010, стр.243

Такође, постоје и два лакша (привилегована) облика овог кривичног дела. Први лакши облик постоји у случају да организатор групе или организоване криминалне групе открије групу пре него што је у њеном саставу, или за њу учинио неко кривично дело предвиђено злочиначким планом групе. У том случају учиниоцу се може изрећи казна затвора у трајању до три године, или се у потпуности може ослободити од казне. Други лакши облик дела постоји у случају да припадник групе или организоване криминалне групе открије групу пре него што је у њеном саставу учинио неко кривично дело ради чијег вршења је група и основана, када ће учиниоцу бити изречена новчана казна или казна затвора у трајању до једне године.

Законом о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминала из 2002.године, детаљно се регулишу државни органи који поступају у предметима организованог криминала, њихова надлежност, структура, начин функционисања, финансирања и слично. У ланцу борбе против организованог криминала, специјализоване органе чине: Тужилаштво за организовани криминал, Служба за сузбијање организованог криминала, Посебна одељења надлежних судова (Виши суд у Београду као првостепени, Апелациони суд у Београду као другостепени), Посебна притворска јединица при Окружном суду у Београду.

Тужилаштво за организовани криминал је специјализовано тужилачко тело које се бави откривањем и кривичним гоњењем учиниоца кривичних дела организованог криминалитета. Тужилаштом за организовани криминал руководи тужилац за организовани криминал, а уз тужилаштво поред њега чине и заменици тужиоца за организовани криминал, као и други запослени. За тужиоца и за његове заменике могу бити изабрана она лица која су заменици Републичког јавног тужиоца, или јавни тужиоци, или заменици јавног тужиоца која испуњавају услове за заменике републичког јавног тужиоца, а према критеријумима која предвиђа Закон о јавном тужилаштву. Приликом предлагања кандидата за Тужиоца, односно заменике Тужилаштва за организовани криминал, према члану 5. Закона о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминала, предност имају кандидати који поседују стручна знања и искуство из области борбе против организованог криминала и корупције. У погледу организације, начина функционисања, избора, мандата и сл. Тужиоца и заменика Тужилаштва за

организовани криминал, овај закон упућује на сходну примену Закона о јавном тужилаштву.

Служба за сузбијање организованог криминала је посебна полицијска јединица за борбу против организованог криминала, формирана у оквиру министарства унутрашњих послова. Иако је реч о јединици која се оснива и постоји као део Министарства унутрашњих послова, чији се рад уређује посебним актом Министарства унутрашњих послова, важно је да ова Служба за своје организационо уређење добије и претходну сагласност Тужиоца за организовани криминал, и то првенствено приликом именовања руководиоца јединице, као и приликом његовог разрешења, како је то дефинисано у члану 10 став 3 Закона о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминала.

Услед појачаних активности, пре свега Међународних организација, и њихове тенденције за доношењем што већег броја међународних докумената, ради стварања јединственог приступа земаља у борби против организованог криминалитета, са почетком 21. века дошло је до појачане законодавне активности држава, како би се створила добра правна основа за приступ овом проблему. Исти је случај и са Републиком Србијом, где је формирана солидна правна основа за ефикасну и квалитетну борбу са организованим криминалитетом. На тај начин, наша земља се прикључила европским кривичноправним системима, односно њиховим стандардима у покушајима да се пронађе и примени ефикасан систем мера и поступака за сузбијање и спречавање организованог криминалитета.³⁶

ВНАЈПОЗНАТИЈЕ ОРГАНИЗОВАНЕ КРИМИНАЛНЕ ГРУПЕ

Најзначајније организоване криминалне групе, на светском нивоу, своју посебност су стекле захваљујући одређеним карактеристикама- вишевековно трајање, интересантни појавни облици криминалне делатности, начин рада, структура, бројност и слично. Међутим, након истраживања делатности ових организованих криминалних група, уочавамо да имају одређене заједничке карактеристике, а нарочито да их карактерише организовано системско вршење криминалних дела у циљу стицања профита.

---

³⁶Д. Јовашевић, Организовани криминал у праву Републике Србије, у Мијалковић С, (ур.)*Супродстављање савременом организованом криминалу и тероризму*, Београд, 2013, страна 315

1. La Cosa Nostra (Наша ствар)

Сицилијанска мафија „Коза Ностра" настала је средином 19.века. Реч је о тајној организацији, која је првобитно настала као неформални и тајни савез стотинак мафијашких екипа- породица, а све у циљу заштите истих и стицања великог профита. У теорији је заступљен став да је ова криминална организација настала у периоду уједињења Италије, средином 19.века. Наиме, 7.јуна 1860.године Палермо је постао италијански град. Све до тада Сицилијом се владало из Напуља, као делом Бурбонеске краљевине. Међутим, у мају 1860.године, Ђузепе Гибрал је заједно са хиљаду добровољаца извршио напад на ово острво, са циљем да га уједини са новом италијанском државом. Референдумом одржаним у Италији је касније и званично потврђено да су Гибралдијевим освајањем Сицилија и део сада јужне Италије званично постале део италијанске државе. Ова наизглед „епска" остварења Гибралдија убрзо су се претворила у праву агонију за становнике Италије, а ово из разлога што је однос између Сицилије и Италијанске краљевине константно био испуњен насиљем и међусобним конфликтима. У том периоду долази и до стварања и јачања ове организоване криминалне групе.

На примеру ове криминалне организације најбоље се може објаснити структура и начин функционисања организованих криминалних група. Наиме, организација Козе Ностре заснива се на систему округа (територијални принцип), на чијем челу се налазе мафијашке породице (коске) које се у окрузима сматрају господарима живота и смрти, али и господарима свих друштвених, културних, привредних, политичких и других токова. Ове породице имају „надлежност" над неком географском овлашћу, варошицом, градом, делом града и слично, према чијем називу добијају име. Активностима чланова фамилије, познатих и као „људи од части" или „војници", координише, за сваку десеторицу, „capodecina" (el capo), док породицом као целином руководи изабрани главешина, који се назива „rappresentante". У организационом смислу, активностима разних фамилија руководе комисије. Наиме, шефови округа формирају девет комисија, које се поклапају са провинцијама у сицилијанској регији. Такозвани Регионални управни одбор чине шефови пет главних провинцијских комисија и врховни модератор.³⁷ На основу сведочења Томаза Бускетета, мафијаша који

---

³⁷op. cit. стр.141

је постао сведок оптужбе почетком осамдесетих, Комисија за Палермо (чини је половина од 100 сицилијанских породица) доминира Козом Ностром.

Данас, ова криминална организација спада у ред најбројнијих организованих криминалних група. Према неким истраживањима, она броји око 5.000 чланова, подељених по различитих хијерархијским нивоима. Отприлике, њу данас сачињава 180 породица (мафија).³⁸

Процес селекције нових чланова је поприлично строг, а само сродници могу бити пуноправни чланови. Такође, као чланови ове криминалне групе јављају се само лица која су рођена на Сицилији. Члан се постаје само по позиву, а позивају се само они за које постоји довољно доказа о поузданости. Од нових чланова се тражи да прођу кроз ритуал присупања, при којем се заклињу на доживотну верност организацији. Унутар организације, чланови су се обавезали на поштовање омерте (завета ћутања). Уколико би неко повредио овај обавезан завет, био би ригорозно кажњен. За чланове ове организације такође је типично да делују складно, и да неретко употребљавају насиље ради остваривање својих примарних циљева.

Уколико је могуће говорити о специфичним „циљевима" и „сврси постојања" организације, мора се признати да они варирају и временом се мењају. На пример, изгледа да је лично богаћење и стицање профита био примарни циљ члановима ове криминалне организације педесетих година прошлог века. Новац је у том периоду стицан и на законите и на незаконите начине. Уколико би се могло говорити о специфичном и трајном циљу који везује чланове ове организације, понајпре би се могло рећи да је то узајамно помагање, вршење власти на својој територији и прибављање друштвене моћи.

2. Камора(Camorra)

Камора је, такође, једна од најпознатијих и најбројнијих светских организованих криминалних група. Првобитно, настала је у Напуљу, давне 1800.године као банда затвореника. Касније су затвореници почели да се удружују и по изласку из затвора и да формирају кланове у градовима, који су временом јачали. Данас се процењује да постоји преко 100 Камора породица (од тога највише, око 25 у Напуљу) и да има преко

---

³⁸С. Мијалковић, М.Бајагић, *Организовани криминал и тероризам*, Београд, 2012, стр.40

7.000 чланова, што је чини најбројнијом италијанском организованом криминалном групом.

За разлику од Козе Ностре, где је чланство у групи по правилу затворног карактера, јер пуноправни члан може постати само сродник и неко ко је рођен на Сицилији, у Камори је чланство у групи у потпуности отвореног типа, тако да члан ове организоване криминалне групе може постати свако. Нови чланови првенствено долазе из редова економско и социјално угрожених лица, а главни мотив им је, свакако, стицање профита.

Унутрашње устројство није засновано на чврстој дисциплини, као што је случај са Козом Ностром, а на то указује и непостојање вође или одбора/комисије, који се налази на челу криминалне организације. Такође, Камора није организована ни по принципу „конфедерације“ која би функционисала тако да се на челу сваке породице или више њих налазе вође који би били међусобно повезани и на тај начин омогућили складно и једносмерно деловање ове организоване криминалне групе.

Примарни циљ због којег долази до удруживања у оквиру ове криминалне групе је стицање профита, до којег се долази применом насиља и бављењем нелегалним активностима попут: убирања рекета, трговине дрогом, трговине људима, нелегалном изградњом објеката, илегалним транспортом и одлагањем токсичног отпада и слично. Велики део новца до којег се дође овим путем се инвестира у изградњу ресторана, хотела и малих продавница, који такође служи члановима организоване криминалне групе за даље убирање прихода. У последње време, ова криминална организација је пре свега специјализована за шверц цигарета, и као таква убира део профита од сваке друге криминалне групе која се бави илегалном трговином цигарета у оквиру Италије. Чланови Каморе су такође баве прањем новца (првенствено у Холандији, Енглеској и Немачкој), кријумчарењем људи, врше пљачке, уцене, кривична дела фалсификовања и слично.

3. Јакуза

Јакуза је највећа јапанска криминална организација, која се по много чему (а пре свега по деловању и начину обављања својих активности) разликује од италијанских криминалних организација. Ова криминална група почела је да се развија средином 17. века. У почетку сачињавали су је коцкари и улични продавачи украдених и илегалних производа. Међутим, оно што је карактеристично за ову групу још од настанка све до данашњег дана, управо је велика лојалност чланова криминалне групе. Штитили су једни друге чак и у случајевима када би то значило да морају да се супродставе сопственим породицама.

У погледу структуре и хијерархијске организације, Јакуза у великој мери подсећа на италијанске организоване групе, попут Козе ностре. Наиме, саму организовану криминалну групу чини велики број „породица“ (процењује се да тренутно постоји око стотину породица). На челу ове криминалне групе налази се шеф-вођа (oyabun- „father“), коме су хијерархијски подређена такозвана „деца“ (wakashu) и „браћа“ (kyodai). Наравно, овде није реч о деци и браћи вође криминалне групе, у правом смислу те речи, већ сам назив сликовито означава њихову позицију и подређеност, али и оданост вођи у оквиру ове групе. Реч вође је закон за све чланове групе. Сви остали чланови су њему подређени и лојални, а за узврат вођа је тај који их штити од свих могућих опасности са којима се могу сустрести.

Међутим, када је реч о самом чланству у организацији, за разлику од Козе ностре, приступ овој криминалној групи је по правило дозвољен свима, чак и лицима која нису јапанског порекла. Чланством у овој организацији, припадници Јакузе не постају само део колектива, већ добијају и новац, статус, неку врсту ауторитета као и осећај припадности групи.

Постоје две врсте Јакузе: *clan yakuza* и *freelance yakuza*. Припадници *Freelance yakuze*, по правилу, врше тзв. багателна кривична дела, са малим степеном друштвене опасности. Најчешће, они не врше озбиљне злочине и у својим активностима у великој мери су упућени на *clan yakuza*. *Clan yakuza*, као знатно организованија група појединаца, која извршава тежа кривична дела, врло често пружа заштиту и помоћ припадницима друге криминалне (знатно слабије по ауторитету) криминалне групе у оквиру Јакузе. Неретко се дешава да, заузврат, припадници *clan yakuze* ангажују неког

припадника freelance yakuze, уколико не желе да буду повезани са извршењем неког прљавог посла. По извршењу тог посла, припадник freelance yakuze најчешће буде убијен од стране припадника друге групе, јер је, по њима, то једини вид гаранције да трећа лица неће сазнати ништа о извршеном послу.

За припаднике ове криминалне групе, такође су карактеристичне бројне тетоваже, које има највећи број чланова. За израду тетоважа, они користе традиционални јапански метод убацивања мастила испод коже, познатог као „irezumi”. Ове тетоваже, такође, симболизују и храброст особе које их носе, а обзиром на велики интензитет бола који особе трпе приликом израде ове тетоваже. Припадници Јакузе израђују велике тетоваже, по целом телу, и то најчешће змајеве, планине и жене.

Поред неспорне чињенице да припадници ове криминалне групе обављају криминалну делатност, за њих је специфично и то да се неретко баве хуманитарним радом и да пружају помоћ становницима Јапана у тешким ситуацијама. Наиме, након цунамија 2011.године, припадници ове групе пружили су помоћ погођеном становништву чак и пре државних власти. Такође, када је јак земљотрес погодио Кобе, пети град по величини у Јапану, припадници Јакузе су интервенисали, тако што су помоћу скутера, бродова, чамцева и хеликоптера донирали храну, воду и одећу погођеном становништу. Управо због овакве специфичне делатности и организације, али и чињенице да активно чланство у овој криминалној групи даје могућност да се дође до велике друштвене моћи и да се заради велики новац, ова организована криминална група је веома популарна у свету, и њен број чланова се константно повећава.

4. Тријаде

Тријаде су најпознатија организована криминална група у Кини, која данас броји преко 250.000 чланова, од којих је 100.000 чланова у Хонг Конгу. У складу са мишљењем Врховног суда у Кини припаднике ове организоване групе карактеришу следеће одлике: 1)хијерархијска структура, на челу са лидером- вођом, трајан карактер организације и строга дисциплина; 2)стицање великог профита вршењем криминалне делатности и постизање економске моћи; 3)до циљева долазе применом насиља и

претњи; 4) криминална активност коју обављају нарушава економски и социјални ред и мир у друштву.³⁹

Данас постоји око 50 породица Тријада на територији Кине. Да би неко постао члан ове групе, мора да прође шестодневни ритуал, током којег обавља бројне активности, попут: ношења специјалне гардеробе, извођења традиционалних плесова.

Када је реч о структури криминалних делатности којима се баве чланови ове групе, највећи профит остварују трговином дрогама, убирањем рекета, организовањем проституције, кријумчарењем, изнуђивањем и слично. Поред ових традиционалних кривичних дела која се врше у оквиру ове групе, у последње време популарна су и пиратерија, компјутерски криминалитет и преваре путем кредитних картица.

VI ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

1. Трговина људима

1.1 Трговина људима као облик организованог криминалитета

Трговина људима, као облик транснационалног организованог криминалитета, подразумева низ различитих и повезаних активности које се предузимају од стране организоване криминалне групе, а све у циљу стицања великог профита. Реч је о процесу перманентног, континуираног и трајног кршења основних људских права жртава трговине људима, који почиње од момента када је успостављен први контакт са жртвом (најчешће преко твз. „намамљивача“), па све до тренутка када жртвама трговине људима не буде пружена адекватна помоћ и избављење из ланца трговине људима.

У складу са важећим схватањима српских теоретичара, трговина људима укључује низ различитих активности, попут: намамљивања и регрутовања жртава (које најчешће желе да побегну од рата, глади, сиромаштва, па лако поверују лажним обећањима трговаца у бољи и складнији живот у некој другој земљи/граду), одвођење, транспорт и обезбеђење смештаја жртвама трговине људима (који су добровољно (јер

---

³⁹ the lawyer Zhou Litai, journalist Wu Wei, Beijing News, Danwei.org, October 18, 2009

су доведени у заблуду), или принудним путем кренули на овај „пут у обећани рај“), посредничко деловање у процесу трговања људским животима (повезивање купаца и продаваца, али и сам процес „продаје“ жртава трговине људима), поробљавање жртава трговине људима, на тај начин што се иста стављају у завистан и безнадежан положај; стално подвргавање жртава најсуровијим облицима принудног рада и њихова сексуална експлоатација, у циљу стицања великог профита.⁴⁰

Међутим, уколико узмемо у обзир чињеницу да је трговина људима, као облик организованог криминалитета, присутна још од одавнина, и да је као таква присутна готово у свим деловима света, као и чињеницу да је услед развоја технике и технологије у великој мери промењен и сам начин вршења ове криминалне делатности, присутан је и став да оваква дефиција није потпуна, јер не обухвата све облике вршења овог кривичног дела. Тако, овакву дефиницију би требало проширити на тај начин да иста обухвата и трговину људима у оквиру заједнице (случај када је цела већа заједница људи- на пр. село, укључена у ланац трговине људима), када је трговина људима „наследни“ посао одређене породице (када се генерацијама уназад одређена породица бави трговином људима), као и различити случајеви свесног пристајања жртава трговине људима да буду део тога (неке од жртава су свесне своје експлоатације, али због економског стања или другог великог незадовољства пристају на то).

Данас је, међутим, општеприхваћено становиште да трговина људима представља облик транснационалног организованог криминалитета. Такав став је присутан како у међународним, тако и у националним регулативама које регулишу ову материју. Како је трговина људима антисоцијална појава, која прелази националне границе, се повређују права човека утврђена релевантним међународним документима, тај деликт има карактер транснационалног организованог криминалитета.⁴¹

Учиниоци овог деликта се повезују са актерима других облика организованог криминала који своју делатност обављају на међународном нивоу (наркодилери, шверцери оружја, и сл.), као и са појединим облицима социјалне патологије (проституција, педофилија и сл.). Све ово ствари, али и чињеница да је друштвена

---

⁴⁰ М. Костић, А. Михајловић, Спречавање и сузбијање трговине људима у Србији, *Facta Universitatis*, бр.2/2012, Вол.10, стр. 103

⁴¹ А. Bossard, став бившег Генералног секретара Интерпола (у књизи: Транснационални злочин и кривично право, Чикаго, 1990-превод на српски језик)

опасност од ове појаве изузетно велика, дају овом деликту карактер транснационалног организованог криминалитета.

И према начину и средствима којима се врши овај деликт, трговина људима се можесматрати обликом транснационалног организованог криминала. Један од тих начина је и отмица, којом се жртви не само ограничава слобода одлучивања, већ и слобода кретања. Циљ отмице није само лишење слободе другог лица, већизнуђивање неке користи или чињења односно нечињења. Обзиром на начин извршења овог деликта и његов циљ, трговина људима се сматра типичним обликом организованог криминалитета.⁴²

Неспорно је да се вршењем овог деликта крше основна људска права (право на слободан развој личности, право на слободу избора, право на приватност, забрана принудног рада, и слично.), која су као таква прокламована националним законодавством држава, међународним документима, али и обичајним право. Стога, овакво поступање са собом носи и одговорност њених починилаца. Управо због тога је од 90их година прошлог века, интензивирао рад законодавних тела у овој области, и то како на националном, тако и на међународном нивоу, а све у циљу спречавања даљег развоја ове негативне појаве и санкционисања учиниоца.

1.2 Међународна регулатива у области трговине људима

У оквиру међународних организација, а пре свега Уједињених нација, као универзалне организације, и Савета Европе и Европске Уније, као европских (регионалних) организација, од 1990.година па надаље донет је велики број међународних докумената (конвенција, резолуција, директива, декларација, препорука и сл.) којима се регулише област трговине људима.

Када је реч о Организацији Уједињених Нација, један од најзначајних докумената је *Резолуција Генералне скупштине Уједињених Нација о трговини женама и девојчицама 63/156*. Ова Резолуција донета је на 63. заседању Генералне скупштине УН, 2009.године, и њоме се регулише област трговине женама и девојчицама. Ослања се на све претходно донете међународне конвенције у овој области, а циљ који се желео постићи њеним доношењем је да се оснаже делотворне мере у борби против свих

---

⁴² М. Шкулић, *Организовани криминалитет*, Београд, 2003. стр. 162

облика трговине људима и елиминише та трговина. е указује на обавезу свих држава да се са дужном пажњом посвете превенцији, истражном поступку и кажњавању починилаца овог деликта, а у циљу спречавања даљег вршења овог деликта и заштите жртава те трговине. Резолуцијом се констатује да неиспуњавање тих обавеза представља кршење, занемаривање и поништавање људских права и основних слобода жртава.⁴³ Резолуција, такође, позива државе на ратификацију међународних докумената у области трговине људима. Посебан акценат се ставља на заштиту жртава трговине људима, и на пружање помоћи њима, како би се спречила њихова поновна виктимизација, и апелује се на државе да својим националим прописима инкриминишу све облике трговине људима и да казну све починиоце тог деликта, уз примену било ког принципа кривичне одговорности.

Такође, од великог значаја су и *Принципи и смернице за питања људских права и трговине људима, које је препоручио Високи комесар за људска права УН*. Како је то предвиђено овим Принципима и смерницама, државе су међународним правом обавезане да спрече трговину људима. Принципи и смернице имају две групе одредби: превенција и заштита и помоћ жртвама трговине људима.

У делу „превенција“, прописано је да држава, вођењем адекватне политике треба да утиче на отклањање узрока који доводе до појаве трговине људима- да утиче на смањење незапослености, сиромаштва, и да спречи дискриминацију. У другом делу, прописано је то да ће бити пружена свака врста помоћи жртвама трговине људима, како би се спречила њихова поновна виктимизација. Деци ће бити пружена посебна помоћ и заштита, а свим жртвама трговине људима биће омогућен безбедан повратак у домовину.

Када је о осталим документима донетим под окриљем Уједињених Нација реч, а везано за област трговине људима, значајно је поменути и Конвенцију о ропству (1926), Конвенцију о укидању принудног рада (1957), Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966), Међународни пакт о економским и социјалним правима (1966), Конвенцију о транснационалном организованом криминалитету, а посебно Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом (2000), Конвенцију о правима детета (1989), као и протоколи који су

---

⁴³Б. Цмиљанић, *Трговина људима у светлу међународног права и прописа Републике Србије*, Београд, 2015, стр.102

донети уз ову конвенцију и то Факултативни протокол уз конвенцију о правима детета у погледу укључивања деце у оружане сукобе (2000) и Факултативни протокол уз конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији (2000), Опциони Протокол Уједињених нација Конвенцији о правима детета и продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији и Конвенција која се односи на забрану и тренутно деловање у циљу елиминисања најтежих облика дечјег рада из 1999.године, и слично.

Када је реч о законодавној активности европских организација реч, поред Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (1950), која свакако представља најзначајнији регионални међународни документ којима се регулиште област заштите људских права, под окриљем њиховим донете су и друге конвенције, попут Конвенције Савета Европе против трговине људима (2005), Повеља о основним социјалним правима радника, донета под окриљем Европске Уније и др.

1.3 Законодавни оквир Републике Србије за област трговине људима

У праву Републике Србије не постоји посебан закон којим се регулиште област превенције и кажњавања трговине људима. Међутим, постоје бројне законске одредбе различитих закона којима се регулиште ова област. Сам процес законског регулисања отпочео је 2001.године, када је председник СР Југославије указом прогласио *Закон о потврђивању Конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунских протокола (између осталог, и Протокол о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом из 2000.године)*. Када су одредбе ове Конвенције и допунског Протокола постале саставни део домаћег правног система, Република Србија је преузела међународну обавезу да своје законодавство усклади са одредбама садржаним у овим међународним документима. Према томе, период после 2001.године карактерише појачана законодавна активност Републике Србије у овој области, што је резултовало доношењем и изменом бројних закона, и доношењем других докумената.

Изменом кривичног законодавства Србије, 2003.године, по први пут су биле предвиђене законске одредбе које регулишу поједине сегменте везане за област

трговине људима, и то како Кривичним закоником Републике Србије⁴⁴, тако и одредбама Основног кривичног законика СФРЈ⁴⁵, а попут: држања у ропству неког лица и превоз лица која се налазе у ропству, кријумчарење људи преко државних граница, организовање проституције и слично. Кривичним закоником РС из 2003.године, чланом 111 б, по први пут је у законодавству Републике Србије трговина људима била предвиђена као кривично дело. Поред ових промена у материјалном законодавству, битне промене уследиле су и кривичнопроцесном праву, и то изменама и допунама Законика о кривичном поступку, када су донете бројне одредбе којима се регулише откривање овог кривичног дела, доказни поступак у случају када је неко извршио кривично дело трговина људима, као и заштиту сведока и заштиту жртава трговине људима.⁴⁶

У тренутно важећем Кривичном закоником Републике Србије из 2005.године⁴⁷, чланом 388, регулисана је трговина људима као посебно кривично дело. Како је то предвиђено ставом 1 члана 388 КЗ, ово кривично дело постоји када неко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима. За ово кривично дело предвиђена је казна затвора у трајању од три до дванаест година. Међутим, уколико је радња извршења предузета према малолетном лицу, уколико је услед извршења овог кривичног дела наступила тешка телесна повреда или уколико је дело извршено од стране групе, предвиђено је да ће учиниоцу бити изречена казна затвора од најмање 5 година. Уколико је услед извршења овог дела наступила смрт неког лица, или је дело извршено од стране организоване криминалне групе, учиниоцу ће бити изречена казна затвора од најмање 10 година.

---

⁴⁴Службени гласник РС Бр. 16/91, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/02, 11/02, 80/02, 39/03.

⁴⁵Службени гласник СФРЈ Бр. 44/76, 36/77 - испр., 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 - испр. и 54/90 и "Сл. Лист СРЈ", бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 41/93, 50/93, 24/94, 61/2001 и "Сл.гласник РС", бр. 39/2003)

⁴⁶Ор.сit. Стр.104

⁴⁷"Сл.гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

Чланом 389 истог Законика регулисано је кривично дело трговина малолетним лицима ради усвојења, и предвиђено је да ко одузме лице које није навршило шеснаест година, ради његовог усвојења, противно важећим прописима, или ко усвоји такво лице или посредује у таквом усвојењу, или ко у том циљу купи, прода или преда друго лице које није навршило шеснаест година или га превози, обезбеђује му смештај или га прикрива, казниће се затвором од једне до пет година. Ово кривично дело прописано је како би се омогућила већа заштита деце-жртава кривичних дела, а све у складу са Конвенцијом о правима детета УН из 1999.године.

Чланом 390 Кривично законика регулисано је кривично дело заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу, те је предвиђено да ово кривично дело постоји када неко одузме лице које није навршило шеснаест година, ради његовог усвојења противно важећим прописима, или ко усвоји такво лице или посредује у таквом усвојењу или ко у том циљу купи, прода или преда друго лице које није навршило шеснаест година или га превози, обезбеђује му смештај или га прикрива. У том случају таквом лицу биће изречена казна затвора у трајању од једне до пет година. Тежи облик овог кривичног дела постоји када је дело извршено од стране групе или од стране организоване криминалне групе.

У Републици Србији је 2006.године донета Стратегија борбе против трговине људима у Србији⁴⁸, док у оквиру Министарства унутрашњих послова постоје специјални полицијски тимови за борбу против трговине људима, као и специјализоване јединице у оквиру Управе криминалистичке полиције и Управе граничне полиције. Поред тога, у циљу ефикасније борбе против трговине људима и помоћи жртвама основани су Национални тим за борбу против трговине људима и Служба координације заштите жртава трговине људима.⁴⁹

---

⁴⁸Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији, *Сл.гласник бр.111/2006*

⁴⁹op.cit. стр.205

1.4 Подаци о трговини женама на територији Републике Србије

Трговина људима, која данас представља облик професионалног криминалитета и криминалитета преживљавања истовремено, је појава која постоји још од давнина, а о којој се све више зна, говори и пише, како у свету тако и код нас. У зависности од тога ко се јавља као жртва трговине људима, у теорији постоји подела на трговину женама, трговину мушкарцима и трговину децом.

Када је реч о трговини женама на територији Републике Србије, могло би се рећи да је ова појава присутна, али да је у великој мери обавијена велом тајне, те се мало тога зна о правом обиму, структури и карактеристикама ове појаве. Препрека утврђивању правог обима трговине женама је велика тамна бројка која пре свега произилази из чињенице да се јако мали број жена које се нађу у ланцу трговине женама обраћа полицији или другим агенцијама за помоћ жртвама.⁵⁰

Када је реч о старосној структури жртава трговине женама на територији Републике Србије, реч је о веома младим женским особама, узраста између 18 до 30 година. Тако Сандра Слијепчевић, програмска асистенткиња Међународне организације за миграције, која је у свом раду имала око 140 жртава трговине, изнела је податак да је 50% жртава у старосном добу од 18 до 24 година, односно 27% у добу од 25 до 30 година. Слободан Ловрић, заменик председника НВО Беосупорт из Београда, у свом раду се срео са око 35 жртава трговине женама и све су, по његовим речима, биле девојке старости до 20 година. Испитаници из СУП-а Шабац срели су се са неколико случајева трговине а жртве су, према њиховим сазнањима, биле три девојке млаже од 25 година. Драгица Мршић, судија кривичног одељења основног суда у Шапцу, која се у раду срела са неколико случајева трговине, о старости жртава каже: „Све жртве са којима сам се ја сретала у свом раду биле су пунолетне, али сасвим младе девојке у раним двадесетим годинама.”⁵¹ Дакле, искуства неких лица која се у свом раду срећу са жртвама трговине људима у потпуности потврђују ову статистику, те је чињеница да су жртве трговине женама у Републици Србији веома младе жене.

---

⁵⁰Б. Михаљ, Трговина женама ради сексуалне експлоатације- криминолошки аспект, у Николић-Ристановић, В, Топић, С., Михаљ, Б- *Трговина људима- појам, карактеристике и правна регулатива*, (необјављено), 2003, стр.16

⁵¹Ор.сит., стр.54

Када је реч о држављанству жена жртава трговине људима, према подацима из 2012.године, идентификовано је 96 држављанки Србије- жртве трговине женама, 148 жртава трговне из Молдавије, 123 из Румуније, 67 жртава из Украјине, 10 Бугарки, 6 Русиња, 5 Кинескиња, 2 Јерменке, 2 Узбекистанке и по једна жртва из Чешке Републике и Белорусије. Међутим, ове податке треба узети са резервом, јер се често међу испитаницима говорило о „скупини жртава“, на пример „20 жртава из Румуније и Молдавије“ или „пет жртава, Украјина и Молдавија“, па није било могуће утврдити број.⁵² Када је о националности жена жртава трговине људима реч, преовладавају жртве српске, црногорске и муслиманске националности. У највећем броју случајева ради се о трговини женама ради сексуалне експлоатације.

Србија је почетком деведесетих година прошлог века углавном била земља дестинације, да би се, због све лошије економске ситуације, лагано трансформисала у земљу транзита, али и земљу порекла жртава трговине људима.⁵³ Како истраживања показују, Република Србија данас представља земљу транзита, порекла али и крајње дестинације жртава трговине женама, док нису ретки ни случајеви да се трговина женама обавља у оквиру територије Републике Србије, без прелаза државне границе. Међутим, сматра се да у Републици Србији ипак има највише случајева транзита, односно проласка жртава кроз Србију, док је њихова крајња дестинација углавном у развијеним земљама Западне Европе и Русији (првенствено због жеље трговаца да остваре што већу зараду).

Резултати досадашњих (домаћих и страних) истраживања, извештаји међународних и локалних организација које пружају помоћ жртвама трговине људима, али и други извори сазнања, показују да процес трговине женама у Србији пролази кроз неколико главних фаза и то: намамљивање жртава, транспорт жртава (трансфер из земље порекла до земље дестинације по унапред утврђеним путевима (каналима); виктимизација којој су жртве изложене, било током пута или након што стигну у место одредишта.⁵⁴

Када је реч о првој фази, фази намамљивања, на основу досадашњих истраживања случајева трговине женама у Србији, искристалисали су се неколико

---

⁵²Ibid.стр.54

⁵³Op.cit.стр.17

⁵⁴Op.cit. стр.59

основних модела намамљивања жена: понуда посла (уз наводно велику могућност зараде) без икаквог наслућивања на могућност сексуалне експлоатације, понуда посла собарице, конобарице, бибиситерке, васпитачице и слично, превара кроз понуду брака, продаја од стране породице, брачног партнера, момака, отмице и киднаповања, лажни аранжмани за учење страних језика, похађање разних курсева и слично. Као чест облик намамљивања жена жртава трговине људима појављују се и лажни профили или аранжмани за путовање у иностранство.⁵⁵

Према речима Сандре Сљепчевић, програмске асистенткиње у Међународној организацији за миграције, најраспрострањенији облик намамљивања жртава трговине женама у Србији свакако је превара у вези са послом, тј. Обећање примамљивог, интересантног и добро плаћеног посла у иностранству. Ово се може објаснити чињеницом да највећи број жена жртава трговине које су доспеле у Србију, или су кроз Србију прошле на путу до крајње дестинације, потиче из земаља бившег СССР-а. Оне напуштају своје земље, незадовољне својим финансијским стањем, и одлазе на Запад у потрази за бољим животом, бољом зарадом, како би тамо отпочеле нове животе. Процентуално гледано, према њеним речима, 90% случајева трговине женама, ради се о обећању посла у иностранству.

У улози намамљивача углавном се јављају особе у које жртве трговине имају поверења, и углавном је реч о лицима из земље порекла жртава. Истраживања су показала да се у улози намамљивача јављају углавном жене (другарице, познанице, жене које су већ биле укључене у ланац трговине, бивше проститутке), потом брачни парови (муж и жена), агенције (за манекене, фотомоделе, изборе лепотица, туристичке агенције), па чак и спортски клубови и неке фирме, док су у мањем броју случајева то пријатељи или познаници, рођаци, младићи и родитељи жртава.⁵⁶

Следећа фаза у процесу трговине женама је фаза транспорта/трансфера жртава, током које жене, по правилу прелазе границе већег броја држава на путу од земље порекла до земље дестинације, али нису страни ни случајеви трговине женама у оквиру граница Републике Србије. Од земље порекла до земље дестинације, жене се транспортују и пребацују унапред утврђеним каналима (путевима), који су

---

⁵⁵В.Николић-Ристановић В., Трговина женама у Србији и околним земљама, обим, карактеристике и узроци", *Темид*: бр.1, стр.6

⁵⁶Ор.сit., стр.70

контролисани од стране трговаца људима укључених у добро организовану међународну мрежу криминала.⁵⁷ У већини случајева, жене жртве трговине људима илегално улазе на територију наше државе (под илегалним уласком се сматра и прелаз државне границе фалсификованим пасошима, или прелаз границе скривено у крововима вагона, гепеку и сл.). Међутим, граница се од стране жртава може прећи и легално, на граничном прелазу, са уредним путним исправама и визама.

Последња фаза је виктимизација, којом су жртве трговине изложене попут: дужничког ропства, принуде на бављењем проституцијом, претње, уцене, стварање зависности од дроге и алкохола, подаја и препродаја, живот и рад у веома лошим условима, одузимање путних исправа и других докумената, као и одузимање новца уколико жене уопште њиме у том моменту располажу. Осим тога, ове жене константно имају осећај несигурности, безнадежности и зависности.

1.5 Трговина децом на територији Републике Србије

Трговина децом представља веома опасан вид организованог криминалитета, који карактерише низ специфичности у односу на остале видове организованог криминалитета, а првенствено због психо-физичких својстава деце (као жртава ових кривичних дела), као и последица које овај вид криминалног понашања оставља по даљи развој и живот жртава. Тамна бројка криминалитета у овој области још је већа у односу на друге облике криминалитета, па је самим тим јако тешко доћи до праве, реалне слике о заступљености ове појаве како у нашој земљи, тако и у свету.

У складу са Протоколом о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људским бићима, нарочито женама и децом, под појмом „деца“ сматрају се сва лица млађа од 18 година. Када је реч о трговини децом на територији наше земље, досадашња истраживања су показала да је у највећем броју познатих случајева трговине децом Република Србија била представљала земљу транзита, тј. Привремене дестинације за децу жртве трговине људима. Међутим, трговина децом се одвија и у оквиру унутрашњих граница Републике Србије. Према подацима АСТРЕ, у нашој земљи је од 2004. године уочен значајан пораст броја деце која се налазе у ланцу трговине људима. Поређења ради, док је у 2002-2003. години међу идентификованим жртвама било 10% малолетника, током 2004-2005. године њихов удео достиже 46,51%,

---

⁵⁷Op.cit. стр..21

тј. 44,93% у периоду 2006-2007. и 40,38% у периоду 2008-2009.године. Посматрано на нивоу укупног рада АСТРЕ (2002- јун 2013), деца чине 36% од укупног броја идентификованих жртава трговине људима.⁵⁸

Када су у питању облици трговине децом, на територији наше деце најчешће се ради о трговини децом ради сексуалне експлоатације, трговини ради просјачења, као и трговини ради склапања брака, што је посебно карактеристично за ромску популацију.⁵⁹ Осим ових, забележени су и случајеви трговине децом ради дечје порнографије и педофилије, ради експлоатације рада, трговине децом ради вршења кривичних дела, као и случајеви трговине децом ради усвојења.

Још један облик трговине децом, који треба напоменути јесте свакако трговина бебама. Наиме, сваке године на десетине Бугарки (највише ромкиња) и Албанки рађа децу да би их касније продале трећим лицима.⁶⁰ Ове жене се, у поодмаклој трудноћи, уз помоћ „посредника“ из ланца људи који је укључен у трговину људима, порађају и то најчешће у Грчкој, где се новорођенче предаје будућим родитељима из Западне Европе, најчешће из Немачке, а мајке заузврат добијају обећану новчану накнаду. Оно што највише забрињава јесте управо чињеница да се овакве ствари обављају уз активну помоћ лекара и адвоката. Када је реч о трговини бебама на територији Републике Србије, код нас је у 2004.години откривена тзв. „беби афера“, када је готово 400 случајева доживело и судски епилог. Према речима родитеља, чија деца су била жртве трговине људима, њихову здраву децу су проглашавали мртвом, и исту су уз новчану накнаду давали на усвојење. Сумње родитеља у крађу новорођенчади поткрепљују и грешке које су настале у самој процедури проглашења деце мртвом, поступком обдукције, као и накнадним поступањем са лешевима наводно преминулих беба.⁶¹ Наравно, у целу ову причу активно су били укључени лекари и медицинске сестре који су радили у болницама.

Детаљном анализом познатих случајева трговине децом у Републици Србији, долази се до закључка да се као жртве трговине најчешће јављају деца ромске националности, деца без родитељског старања, деца из сиромашних породица, деца

⁵⁸ Подаци АСТРЕ о трговини децом на територији Републике Србије, <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>, приступљено 11.09.2017.године

⁵⁹ Оп. cit. стр.103

⁶⁰ Интернет презентација МУП-а Р.Србије: www.mup.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/trgovina-ljudima.h Приступ 09.09.2017.

⁶¹ В.Богдановић, *Трговина људима као облик организованог криминалитета*, Ниш, 2015, стр.52

која потичу из породица са трајно нарушеним породичним односима, као и деца која су смештена у васпитне установе отвореног типа. Последња категорија деце, наиме, има могућност кретања и ван просторија установе, па због специфичне ситуације у којој се налазе, као и због чињенице да се велики број „намамљивача“ налази око тих установа, велика је могућност да постану жртве трговине децом. Такође, доминирају женска деца, јер се претежно овај облик трговине људима обавља у циљу сексуалне експлоатације жртава.

1.6 Трговина мушкарцима у Републици Србији

Тек у последњих неколико година, трговина мушкарцима постаје проблем који заокупира како домаћу, тако и светску јавност, са циљем како би се ова појава спречила и како би се адекватно реаговало када се иста открије. Све до недавно, трговина мушкарцима била је проблем који није привлачио пуно пажње ни опште ни стручне јавности у Републици Србији, а првенствено због тога што се сматрало да је реч о незнатном проблему, који као такав на територији наше земље није присутан, или је веома мало заступљен. Подаци о овој појави добијани су на посредан начин, на основу обављених истраживања о трговини децом, трговини женама, трговини миграната и слично. У прилог томе да се тако поступало не само на територији Србије, већ и на светском нивоу, говори и чињеница да су у многим међународним документима, примарне групе којима се пружа заштита од трговине људима управо жене и деца. Данас, међутим, у научној а потом и стручној јавности, почиње да расте уверење да је трговина мушкарцима феномен који карактерише изузетно висока тамна бројка: сазнања о кључни мдетерминишућим факторима, миграцијама у савременом свету, кријумчарења и трговине људима неумитно су упутила на претпоставку да проблем трговине мушкарцима, првенствено с циљем радне експлоатације, постоји у размерама које несумњиво премашују његову актуелну спознају, како на локалном, тако и на глобалном нивоу.⁶²

Сходно досадашњим емпиријским истраживањима у овој области, доминантно је схватање да Србија представља земљу трансфера миграната из афроазијског комплекса (Блиског, Средњег и Далеког Истока и Северне Африке), ради радне експлоатације у западноевропским земљама. Србија, такође, представља и земљу

---

⁶²ibid. стр.54

порекла илегалних миграната који евентуално постају жртве трговине ради експлоатације принудним радом у земљама Запада.⁶³

Трговина мушкарцима, пре свега се врши ради радне експлоатације, мада нису ретки ни случајеви трговине мушкарцима ради просјачења, ради сексуалне експлоатације, ради обављања криминалних радњи, учешћа у терористичким акцијама и оружаним сукобима, ради одузимања органа и других делова тела и слично. Када је о Републици Србији реч, у свим за сада познатим случајевима трговина мушкарцима се вршила ради радне експлоатације, мада је од стране неких испитаника указано и на могућност да се иза неких кретања миграната мушког пола кроз Србију може заправо радити и о трговини мушкарцима ради сексуалне експлоатације или експлоатације уклањањем органа, као све присутније појаве последњих година.⁶⁴

Према подацима Виктимолошког друштва Србије, на територији наше земље идентификовано је до сада преко 100 случајева трговине мушкарцима. У сваком од ових познатих случајева, као жртве трговине мушкарцима јављали су се пунолетни мушкарци, младе особе у двадесетим и тридесетим годинама живота, радно способни мушкарци релативно ниског образовања и углавном неквалификованим или полуквалификованим радницима. У одледу држављанства жртава, доминирале су особе из Ирака (више десетина њих), Авганистана (преко 30), Турске и Ирака, Кине, Румуније, Пакистана, а било је и жртава пореклом из Републике Србије, а као крајње дестинације јављале су се западноевропске земље, примарно Немачка, Италија, Велика Британија и слично. Дакле, у до сада откривеним случајевима трговине мушкарцима, Србија је примарно била земља транзита, а секундарно земља порекла жртава.

Мушкарци се најчешће намамљују понудом добро плаћеног посла у иностранству, најчешће у грађевини, пољопривреди и слично. Најчешће се као посредници јављају лица из њиховог непосредног окружења- породица и пријатељи, познаници, врбовање се врши и преко друштвених мрежа, агенције за запошљавање и туристичких агенција. Углавном је реч о мушкарцима који су радно способни, али тренутно без посла и у јако лошој финансијској ситуацији, те они у потрази за бољим животом лако поверују у обећања и добре понуде за посао у иностранству, те тако постају жртве трговине мушкарцима.

---

⁶³Оп.цит. стр.127

⁶⁴Оп.цит. стр.128

Према речима Душана Злокаса, заменика начелника Управе пограничне полиције за странце и управне послове МУП-а Републике Србије, мушкарци из источноевропских земаља транзитирају преко Србије по истим принципима као и жене из ових земаља. Мало њих зна за то да ће бити сексуално експлоатисани, јер они иду за добрим послом- углавном рад на нафтним постројењима или грађевини. Они бивају и радно експлоатисани, приморани на рад у најтежим условима, за минималну надокнаду, држе их у неадекватним условима, пребацују их до одредишта на нехуман начин и слично.

У литератури се наводи да у Србији постоје две основне руте транспорта жртава и то су: из правца земаља бившег СССР у правцу Русије, УАЕ, Кореје, Казахстана, Турске Израела и Кине; из земаља источне и југоисточне Европе, Азије Јужне Америка ка земљама западне Европе.

2. Трговина дрогом

2.1 Трговина дрогом као облик организованог криминалитета

Трговина дрогом свакако представља један од главних видова активности организованих криминалних група, поред трговине људским бићима и њиховим органима, трговине оружјем, проституције и слично. Наиме, реч је о активностима које су забрањене позитивним законодавством свих савремених држава, али као такве егзистирају на тзв. илегалним тржиштима. Ова илегална тржишта контролишу илегалне организације, а оне са друге стране не би могле да функционишу без сарадње и директне помоћи легалних институција, тј појединаца у њима. Те илегалне организације функционишу по истим принципима: снабдевају тржиште забрањеним артиклима у неком делу света, а део тог новца усмеравају ка корумпирању службеника формалног система, од полицијског службеника до премијера неке државе.⁶⁵

Поред штетних последица које злоупотреба наркотика и активности организованих криминалних група производе на националним нивоима (првенствено доводе до дестабилизације финансијских тржишта, влада, корупцији државних службеника..), трговина дрогом представља и озбиљну глобалну претњу. Ово из разлога што активност организованих криминалних група има транснационални

⁶⁵З. Николић, Трговина дрогом, *Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања*, бр.1-2, стр.93

карактер, и простира се на територији већег броја држава, а врло често је повезана и са тероризмом, као највећим изазовом данашњице у погледу глобалне стабилности и безбедности. Иностранци експерти процењују да чак 95% прихода, који се на тржишту остварују илегалном трговином дроге, отпада на финансирање терористичких организација и мрежа.⁶⁶

Чиниоци који погодују развоју овог облика организованог криминалитета су многобројни, а ту првенствено спадају укидање међудржавних граничних контрола, развој међународних односа земаља, слободан промет роба и слично. Са друге стране, интерес за дрогама на светском тржишту је све већи, а самим тим и профит који остварују организоване криминалне групе. Са друге стране, управо стицање великог профита представља главни мотив организованих криминалних група за бављењем овим илегалним активностима, а њихово активно деловање додатно поспешује и чињеница да откривање и доказивање ове криминалне делатности изискује изузетне напоре полиције и сталну и активну сарадњу на међународном нивоу.

Иако не постоје поуздани подаци о висини финансијске добити која се остварује кријумчарењем и препродајом дрога, она је очигледно огромна, јер се множи улагањем у легалне финансијске токове. УНДЦП процењује да се ради о 500 милијарди америчких долара годишње, што премашује укупан бруто национални производ већине земаља. Део тог капитала потиче од противзаконите производње и илегалне препродаје дрога у целом свету, а један део се односи на његове плодове, јер су криминалне организације део прихода успешно уложиле у легалне финансијске токове.⁶⁷

Што се тиче обима и учесталости ове опасне криминалне делатности на територији Републике Србије, несумњиво је да данас наша држава представља пре свега тзв. „транзитну државу“ кроз коју воде путеви дроге са Блиског Истока, да би дрога стигла до западноевропских земаља, као крајњег одредишта. Наиме, током 2006.године заплењено је око 700 кг хероина, углавном авганистанског порекла, 13кг кокаина, 60кг хашиша и 19.000 таблета „екстази“. У периоду 2004-2006.године заплењено је око 1.4 тоне хероина, у току 2006.године заплењено је око 2 тоне марихуане произведене у Србији, а што представља огроман број, имајући у виду да је

⁶⁶Влада Републике Хрватске, *Izveštće o provedbi nacionalne strategije suzbijanja zloupotrabe opojnih droga Republike Hrvatske u 2004.godini*, Загреб, стр.149

⁶⁷Д.Дундовић, *Илегални промет и трговина опојним дрогама, Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, бр.2/1998, вол.5, стр.615

у том периоду укупно извршен/о 6.300 заплена свих врста наркотика на територији целе државе. Управа царине Србије у том периоду остварила је заплене у вредности од око 4 ипо милиона евра.⁶⁸

Деловање организованих криминалних група које се баве трговином дроге, такође има тајни карактер, и теже ка томе да у потпуности прикрију своју унутрашњу хијерархију. Међутим, реч је о добро организованим групама и погледу свих активности и то производње, продаје, паковања, скривања, кријумчарења, препродаје, па све до прања новца. Ове групе карактерише хијерархијска структура и јасна подела рада између чланова групе, тако да сваки припадник групе извршава конкретне задатке у групи, а имајући у виду своје образовање, положај унутар криминогених средина, могућност утицаја на државна и друга тела, способност да извршава кривична и друга кажњива дела и слично.

Натрајан и Белангер (1996) су на основу проучавања 39 случајева организованих криминалних група које се баве трговином дроге на територији Њујорка, и то у кривичне списе предмета, након окончања кривичних поступака противу њих, дошли до сазнања да се ове организоване криминалне групе могу сврстати у једну од четири група, у зависности од њихове структуре и то: 1) „corporations”- корпорације, предузећа; 2) „communal businesses”- коју групу карактерише велики број чланова, који нису родбински повезани; такође приступ чланству отворен је свима који испуњавају услове групе, без родбинских-крвних ограничења; 3) „family businesses”- када је бављење трговином дроге нека врста „породичног посла”; чланови групе су родбински повезани, у крвном су сродству; група је затвореног карактера тако да приступ чланству није омогућен свима; 4) „freelance”- када се чланови групе хонорарно баве овим послом; то им није главна делатност, већ алтернативни извор прихода, те самим тим групу не карактерише велика бројност нити претерано строга хијерархија.

Такође, Натарајан је у једном свом истраживању⁶⁹ проучавао структуру једне организоване криминалне групе која се бавила трговином дроге, и то искључиво на основу међусобне комуникације чланова групе (увидом у комуникацију између чланова

---

⁶⁸Подаци управе за аналитику Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Рељановић М, Појавни облици организованог криминала- трговина дрогом”, Борба против организованог криминала у Србији, Београд, 2008, УНИЦРИ, стр.81

⁶⁹Мангаи Натарајан, Understanding the structure of a drug trafficking organizations: a conversational analysis, http://www.popcenter.org/library/crimeprevention/volume_11/12-Natarajan.pdf

преко интернета, али и у комуникацију чланова која се одвијала телефоном путем порука и разговора). Тако је на основу листинга позива, дужине и садржине међусобних разговора чланова групе, међусобном ословљавању између учесника разговора, учесталости позива од стране једног лица према осталим члановима и слично, установио да организована криминална група има хијерархијску структуру и да је одликује следеће: на челу групе се налазе шефови- чији број варира у зависности од бројности групе и територије на којој обављају своју делатност, затим имамо шефа операције (у случају ове криминалне групе постојао је један за територију Њујорка), по неколико (4-5) „assistant manager”-а који координирају радом крајњих извршиоца и непосредно су одговорни шефовима операције, и на крају „field workers”- као непосредни извршиоци, који су најбројнији слој у структури, непосредно су одговорни асистентима, и у најмањој мери су упућени у структуру и детаљну организацију криминалних група.

2.2 Међународна регулатива у области трговине дрогом

Трговина дрогом свакако данас представља један од најопаснијих видова организованог криминалитета, те као такав проблем захтева активно деловање међународних законодавних тела- у циљу доношења конвенција, директива и других докумената у овој области,које ратификацијом постају саставни део правних система држава, чиме се постиже хармонизација законских прописа држава у овој области. Све ово је неопходно како би се постигла једнообразност на међународном нивоу, и складно деловање држава ради регулисања овог проблема.

Историјски посматрано, још почетком прошлог века на међународном нивоу је уочена опасност од дрога по здравље људи, као и потреба да се иста ставе под одређену контролу, те је још тада постојала пракса сачињавања међудржавних споразума ради регулисања режима опојних дрога (Међународна конвенција о опијуму, 1912, Den Haag). Лига народа је пре почетка Другог светског рата припремила неколико споразума у овој области, ради контроле кокаина, опијума и његових деривата. Међутим, временом је долазило до нових достигнућа у области хемије, до појаве нових дрога, па самим тим и потребе за доношењем нових конвенција и друге регулативе у овој области. Из тог периода треба споменути Споразум везан за производњу, унутрашњу трговину и употребу опијума (Женева, 1925), Међународну конвенцију о опијуму (Женева, 1925), Конвенцију о ограничавању производње и регулисању

дистрибуције опојних дрога (Женева, 1931), и Споразум о контроли пушења опијума на Далеком истоку, (Банкок, 1931).

Под окриљем УН донета је Јединствена конвенција о опојним дрогама (1962), са циљем да дође до унификације прописа у овој области, док је 1972. године донет Протокол који садржи одредбе којима се допуњује ова Конвенција. Јединствена конвенција је међународни споразум којом се регулише област незаконите производње и промета опојне дроге и представља основу за светски режим контроле опојних дрога. У преамбули се истиче да је с обзиром на здравље и добробит човечанства потребно разграничити употребу наркотичких дрога у здравствене сврхе ради олакшања патње и болова, од злоупотребе таквих средстава. Такође, истиче се да је потребна борба земаља против тог зла на међународном нивоу, кооперацијом земаља, и ограничавањем његове употребе. Ово је први међународни споразум који је забрањивао употребу марихуане. Од опојних дрога спомињу се још и канабис, кока и опијум.

Следећи важан међународни документ који је донет под окриљем УН је Конвенција о психотропних супстанци, из 1971.године. Потом је уследило доношење Конвенције против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци из 1988.године. Као главни циљ за доношењем ове конвенције истиче се немогућност Јединствене конвенције да заустави стално растућу опасност незаконите трговине опојним дрогама. Ова конвенција усмерена је на борбу против организованог криминала кроз међународну сарадњу и одређене методе сузбијања криминалних групација, укључујући и „смрзавање“ њихових извора финансирања.⁷⁰ Такође, одредбама ове конвенције се дају упутства државама потписницама шта се то све сматра недозвољеним у погледу психотропних супстанци и даје се налог државама за криминализацијом тих поступања. Ова конвенција данас представља најважнији међународни документ у области спречавања незаконите производње и промета опојних дрога, потписану од стране великог броја држава, а све у циљу спречавање даљег ширења ове негативне појаве.

---

⁷⁰Л.Миливојевић, Сузбијање незаконите трговине дрогама на међународном плану с освртом на хрватско казнено законодавство, *Сузбијања трговине опојним дрогама*, бр.1, год.18(2009) стр.53

2.3 Законодавна регулатива Републике Србије у области трговине дрогом

У Кривичном законнику Републике Србије инкриминисана су кривична дела везана за опојне дроге и то као три посебна кривична дела у оквиру главе 23. законика: неовлашћена производња, држање, стављање и промет опојних дрога (члан 246), неовлашћено држање опојних дрога (члан 246а) и омогућавање уживања опојних дрога (247).⁷¹

У члану 246 КЗ као радња извршења наведена је производња, прерада, продаја или понуда продаје, куповина ради продаје, држање или пренос, посредовање у продаји или куповини, или неки други начин стављања у промет супстанце или препарата који су проглашени за опојне дроге, затим неовлашћено узгајање мака, психоактивне конопље или друге биљке. Тежи облик овог дела постоји ако је дело извршено од стране групе или од стране организоване криминалне групе. Чланом 246а регулисано је кривично дело неовлашћено држање опојне дроге и као радња извршења наводи се држање у мањој количини за сопствену употребу супстанце или препарата који су проглашени за опојне дроге, док се у члану 247 КЗ као радња извршења кривичног дела наводи навођење другог на уживање опојне дроге, давање другоме опојну дрогу да је он или друго лице ужива, или стављање на располагање просторије ради уживања опојне дроге. Тежи облик овог кривичног дела постоји ако је дело учињено према малолетном лицу, ако је дело учињено према већем броју лица и ако су наступиле теже последице или смрт неког лица.

Када је о области трговине дрогом реч, значајни законодавни акт је и Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци.⁷² Даном ступања на снагу овог закона, одредбе Конвенције УН из 1988 су постале саставни део домаћег правног система. Такође, значајне су и одредбе Закона о психоактивним контролисаним супстанцама из 2010. године,⁷³ Закона о производњи и промету опојних дрога из 1996⁷⁴ и слично.

⁷¹Члан 246 и члан 247 Кривичног законика РС, *Сл. гласник РС*", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁷²Закон о ратификацији конвенције Уједињених нација противв незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, *Сл. Лист СФРЈ- Међународни уговори*, број 14/90

⁷³Закон о психоактивним контролисаним супстанцама, *Сл. Гласник РС*, бр.99/2010

⁷⁴Закон о производњи и промету опојних дрога, *Сл. Лист СРЈ*, бр.46/96, 37/02, и *Сл. гласник РС*, бр. 101/2005

3. Компјутерски криминалитет

3.1. Компјутерски криминалитет као облик организованог криминалитета

Компјутерски криминалитет, као вид организованог криминалитета, настао је са развојем компјутерске технике и рачунарских мрежа. Реч је, наиме, о криминалној активности коју одликује низ специфичности у односу на друге врсте криминалних деловања: велика динамичност, стално ширење на нове области, тежина последица (имовинског, али и нематеријалног карактера), велика тамна бројка, отежано откривање и доказивање, специфичан профил учиниоца, велике могућности за прикривање извршених кривичних дела, а све је узроковано амбијентом у којем се ова кривична дела врше.⁷⁵ Иначе, тај амбијент карактерише висока концентрација на малом простору претходно проверених и уређених података, доступних како овлашћеним тако и неовлашћеним корисницима; знатно проширен простор криминалног деловања који не захтева присуство извршиоца на месту извршења кривичног дела, као и скраћено време криминалног деловања, с обзиром на аутоматизовани амбијент. На тај начин, време потребно за извршење кривичног дела скраћује се на делове секунде, што ствара додатне компликације у откривању ове делатности. Компјутерски криминалитет, такође, карактерише стабилност ризика, с обзиром да се једном изграђен модус може веома дуго користити, са потпуно исти, ниским ризиком откривања.⁷⁶ Евидентно је да је реч о веома сложенем облику криминалитета, којем се друштво може супродставити само уколико се имају у виду све специфичности овог облика криминалитета, као и ако се успостави координирана акција држава на међународном нивоу.

Дефиниције компјутерског криминалитета су бројне и зависе првенствено од намене коришћења овог појма. Тако, суштину овог облика организованог криминалитета чини то да је реч о ограниченом броју организованих активности које су усмерене против поверљивости, интегритета и доступности компјутерских података или система. Компјутерски криминалитет се, такође, може дефинисати као организована криминална делатност која укључује инфраструктуру информационих технологија, подразумевајући и илегални приступ, илегално пресретање, ометање

---

⁷⁵Ј.Матијашевић, С.Игњатијевић, Компјутерски криминалитет у правној теорији, појам, карактеристике, последице, *INFOTEH-JAHORINA*, Vol. 9, Ref. E-VI-8

⁷⁶С.Петровић, Компјутерски криминал, *Безбедност МУП РС*, бр. 1/94, Београд, 2014

података, системе за ометање, злоупотребу уређаја, фалсификовање (ИД крађе) и електронску превару (која се односи на било који облик преваре почињене на мрежи.⁷⁷

Битна карактеристика компјутерског криминалитета је свакако његов нелокални карактер, као и могућност да се криминална активност одвија на територијама које се налазе под јурисдикцијом различитих држава, и које су међусобно просторно веома удаљене. Због тога је ради сузбијања овог облика криминалитета неопходна сарадња држава, на међународном нивоу, пре свега ради хармонизације законских прописа у овој области и ради адекватног спровођења истих.

Компјутерски криминалитет може бити политички и економски, у зависности од тога које је дело почињено. У политички компјутерски криминалитет спадају: шпијунажа, саботажа, хаковање, сајбер тероризам, сајбер ратовање и слично. У економски криминалитет спадају: сајбер преваре, крађа интернет времена и крађа интернет услуга, пиратство софтвера, микрочипова, сајбер индустријска шпијунажа, спам, злоупотреба жена и деце, манипулација забрањеним производима, супстанцама и робама итд.

Када се компјутерски криминалитет посматра као вид организованог криминалитета, онда је реч о производу организованих, професионалних и по правилу строго специјализованих група лица. Ово су, с једне стране „традиционалне" групе организованог криминала које су се усавршиле и осавремениле применом савремених информационо-комуникационих технологија. Са друге стране, постоје и посебне организоване сајбер групе- тзв. сајбер мафија, која има своја правила и другачији начин понашања од конвенционалне мафије (њене активности су знатно олакшане услед специфичности окружења у којем делују и оружја које користе). Наиме, окружење у којем делују је виртуелно, оружје је информационо, а знање је специјализовано, те су интернационализам, транснационалност и мултидимензионалност само нека од својстава ових група. Што се тиче њихове организационе структуре, она није тако једнообразна, једноставна и уобичајена, као што је случај са организованим криминалним групама које обављају друге видове организованог криминалитета. Овде је, наиме, реч о атипичној и тешко уочљивој организацији, што још више одсликава њихову посебност.

---

⁷⁷П.Чисар,*Супродстављање савременом организованом криминалу и тероризму*,Београд, 2010, стр.422

3.2. Међународноправна регулатива у области компјутерског криминалитета

Упоредо са развојем науке и технологије, долази до пораста обима и процентуалног учешћа компјутерског криминалитета (или високотехнолошког криминалитета) у укупном криминалитету земаља широм света. Такође, долази до појаве нових и развоја постојећих облика овог криминалитета, услед чега компјутерски криминалитет представља велику опасност, првенствено кроз транснационално криминално деловање. Наиме, он се врло тешко открива и још теже доказује и процесуира, те постоји интерес свих држава у свету да на међународном плану буду донети правни документи који би обавезивали државе потписнице да у своја кривичноправна и кривичнопроцесна законодавства инкриминишу понашања која припадају компјутерском криминалитету, као и да обезбеде доказе за његово откривање.⁷⁸

С обзиром на чињеницу да је интернационалност битна карактеристика организованог криминалитета, борба против истог не може се замислити без укључивања целе међународне заједнице и ангажовања међународних институција. Као резултат успешне сарадње држава у овој области дошло је до доношења великог броја писаних докумената: конвенција, препорука, директива, резолуција и слично.

Иако су за област компјутерског криминалитета свакако најзначајнији документи који су донети под окриљем Организације Уједињених нација, Евроске Уније и Савета Европе (а реч је о најзначајнијим документима зато што су прихваћени од стране највећег броја држава, ратификацијом су постали саставни део њихових правних система, а што временом доводи до хармонизације правних прописа у овој области), битно је напоменути да је заправо Интерпол био прва међународна организација која је поставила питање кривичноправног регулисања и спречавања компјутерског криминалитета, и то након конференције у Паризу.⁷⁹ У оквиру ове организације, вршено је анкетирање током 1980. и 1981. године у земљама чланицама Интерпола. Након тога, 1981. године у Паризу је одржан први Интерпол тренинг

---

⁷⁸ Вилић Вида, *Повреда права на приватност злоупотребом друштвених мрежа као облик компјутерског криминалитета*, Ниш, 2016, страна 249

⁷⁹ The Third Interpol Symposium on International Fraud, Saint-Cloud, Paris, France, December 11-13, 1979, видети <http://cybercrimelaw.net/documents/Strasbourg.pdf>, претражено 21.09.2017. године

семинар⁸⁰, где је наведено неколико области везаних за употребу компјутера које нису адекватно кривичноправно нормиране. Заједнички закључак био је да је неопходно да се ради на хармонизацији и развоју кривичног законодавства, како би се спречио пораст компјутерског криминалитета у целом свету.⁸¹

Када је реч о Организацији Уједињених нација, као универзалном законодавцу, под њиховим окриљем у овој области донето је неколико резолуција. Иако ове резолуције немају обавезујућу правну снагу, оне представљају неку иницијативе да државе широм света донесу адекватне законске прописе, али и неку врсту притиска, обзиром на ауторитет који уживају Организације Уједињених нација. Процес доношења резолуција у овој области отпочео је 1990.године, када је донета Резолуција о законодавству у области компјутерског криминалитета (Хавана). Након тога, 1998.године донета је Женевска резолуција, којом је констатовано да је у том моменту интернет био најнерегулисанија мрежа у свету са новим технологијама, које представљају велики изазов за националне и међународно регулисање и примену. Током 2000.године настављен је тренд доношења резолуција у овој области, те је донета Резолуција о борби против злоупотребе информационих технологија, у којој је истакнут значај појединих мера у борби против злоупотребе информационих технологија. Ова резолуција је ревидирана 2001.године када је усаглашено 10 мера за борбу против компјутерског криминалитета, а посебно се издвајају: координација свих заинтересованих држава у вези са сарадњом у истрази и гоњењу међународних случајева, злоупотребе информационалних технологија, размењивање информација између држава и сарадња приликом решавања проблема везаних за компјутерски криминалитет, едукација и савремени методи обуке лица ангажованих на откривању и кривичном гоњењу извршилаца компјутерског криминалитета, упознавање јавности са опасностима које прете и сајбер простора и указивање на мере превенције, коришћење информационих технологија за откривање криминалних понашања и др. Овом резолуцијом се указује и на неопходност очувања баланса између индивидуалних права и слобода појединаца с једне стране и права држава да гони извршиоце кривичних дела, са друге стране.⁸² Од резолуција значајно је поменути и Резолуцију о борби против

---

⁸⁰ The First Interpol Training Seminar for Investigators of Computer Crime, Paris, December 7-11, 1981, видети <http://cybercrimelaw.net/documents/Strasbourg.pdf>, претражено 21.09.2017.године

⁸¹ Оп.цит. страна 250

⁸² М.Ромић; Н.Грбић-Павловић, Међународноправни документи којима се уређује област високотехнолошког криминала, *Зборник радова, међународна научностручна конференција, Сузбијање криминала и европске интеграције с освртом на високотехнолошки криминал*, Лакташи, 2012, стр. 196,

злоупотребе информационих технологија из 2002.године, Резолуцију 2007/20, Резолуцију 65/230 из 2010.године и слично.

Европска Унија је била водећи носилац међународне иницијативе за борбу против компјутерског, високотехнолошког криминала у периоду од 1998-2002.године, када је донела бројна документа у циљу формирања правног оквира за регулацију компјутерског криминала, безбеднијег сајбер простора и успостављења боље међународне кооперације у циљу ефикасније борбе против компјутерског криминала.⁸³ Наиме, 2000.годин донет је Акциони план електронске Европе, који инсистира на повећању степена безбедности на интернет мрежама, као и на сарадњу националних тела држава чланица која су задужена за борбу против компјутерског криминала. Исте године донета је и Директива о електронском пословању, која претежно регулише злоупотребе у е-трговини на интернету, а следеће године је донет акт под називом Обезбеђивање Информационог друштва кроз повећање сигурности информационе инфраструктуре и борбу против криминала везаног за компјутере. Такође, све државе чланице ЕУ су оснивале посебне јединице полиције за борбу против компјутерског криминала, попут британске Јединице за високотехнолошки криминал, као и Јединице за технологије у оквиру немачке федеративне полиције. Од 2001.године, на европском тлу улогу главног иницијатора међународне регулативе у овој области преузима Савет Европе.

Под окриљем Савета Европе донет је велики број конвенција и препорука, с циљем усаглашавања правних прописа и адекватног регулисања и превенције компјутерског криминалитета. Свакако најзначајнији правни документ је Конвенција бр.185 о високотехнолошком криминалу (Будимпешта, 2001), која представља једини до сада донет међународни документ који регулише питања високотехнолошког криминала на националном нивоу. Ова конвенција и Додатни протокол уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу који се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система (Стразбур, 2005) представљају прве међународне документе којима се регулише материјалноправни, процесноправни, организациони и међународни оквир кривичних дела извршених

---

⁸³Б.Лепојевић, М. Лепојевић Ковачевић, Међународни стандарди у супродстављењу компјутерском криминалу и њихова примена у Србији, *Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд*, бр.1-2/2007, стр.272

путем интернета и других рачунарских мрежа.⁸⁴ Конвенцију је до сада ратификовало 47 држава чланица Савета Европе, али и 21 држава које нису чланице ове регионалне организације, што управо говори о томе колики је значај ове међународне конвенције.

Циљ доношења ове конвенције је хармонизација националних законодавстава у овој области, као и унапређење међународне сарадње на плану борбе против компјутерског криминалитета. Са друге стране, разлози за доношење ове конвенције су многобројни: постојање ризика да се због дигитализације, конвергенције и сталне глобализације рачунарске мреже електронске информације могу користити и за извршење кривичних дела, и да докази који се односе на таква дела могу бити сачувани и пренесени преко тих мрежа, потреба међународне сарадње између држава због транснационалног карактера високотехнолошког криминалитета, потреба заштите легитимних интереса у коришћењу и развоју информационе технологије, олакшавање откривања, истраге и гоњења кривичних дела компјутерског криминалитета на националном и међународном нивоу, јер је тамна бројка веома велика, као и потреба поштовања и заштите права на приватност, личних података, сопственог мишљења и слободе изражавања.⁸⁵ Целокупна материја конвенције подељена је у четири поглавља: у првом поглављу дефинисани су основни појмови за ову област, у другом поглављу говори се о мерама које требају бити предузете на нивоу појединих држава у кривичном материјалном и процесном законодавству, трећим поглављем се регулише међународна сарадња у оквиру узајамне помоћи у борби против компјутерског криминалитета, и у четвртом поглављу се налазе завршне одредбе потписивања и ступања на снагу конвенције у државама. Република Србија је 2005. године потписала ову Конвенцију и Додатни протокол, а 2009. године Народна скупштина Републике Србије је ратификовала оба документа доношењем Закона о ратификацији Конвенције о високотехнолошком криминалу и Закона о потврђивању Додатног протокола уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу која се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система,⁸⁶ када су и званично одредбе ове конвенције и додатног протокола постале саставни део нашег правног система. Ово је посебно значајно из разлога што је од тог тренутка настала и

---

⁸⁴Ор.сит.стр. 264

⁸⁵Ор.сит. страна 268

⁸⁶ Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу и Закон о потврђивању Додатног протокола уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу који се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система, *Службени гласник РС 19/2009*

обавеза за нашу државу да своје законодавство у овој области усаглашава са одредбама поменуте конвенције, што нужно значи и доношење великог броја материјалних и процесних прописа ради свеобухватног регулисања ове материје.

Поред ове Конвенције, под окриљем Савета Европе донете су и Конвенција о заштити права појединаца у вези са обрадом личних података, Конвенција о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања и Конвенција о спречавању тероризма. Све ове конвенције су потписане и ратификоване од стране Републике Србије. За ову област такође је значајна и Препорука Савета министара државама чланицама која се односи на заштиту људских права на друштвеним мрежама.

3.3 Компјутерски криминалитет у законодавству Републике Србије

Ново кривично законодавство Републике Србије у потпуности је имплементирало стандарде који се налазе у најважнијем међународноправном документу у овој области- Конвенцији Савета Европе о високотехнолошком криминалу (2001), пре свега адекватним правним нормирањем кривичних дела у овој области, прописивањем адекватних врста и распона кривичних санкција за свако кривично дело и формирањем посебних одељења у оквиру полицијских јединица, као и при Вишем јавном тужилаштву и Вишем суду у Београду.

У Кривичном закону РС је, у глави двадесетседмој предвиђена група кривичних дела под називом „кривична дела против безбедности рачунарских података“. У оквиру ове групе правно су регулисана следећа кривична дела: оштећење рачунарских података и програма (члан 298), рачунарска саботажа (члан 299), прављење и уношење рачунарских вируса (члан 300), рачунарска превара (члан 301), неовлашћени приступ заштићеном рачунару, рачунарској мрежи и електронској обради података (члан 302), спречавања и ограничавање приступа јавној рачунарској мрежи (члан 303), неовлашћено коришћење рачунара или рачунарске мреже (члан 304), прибављање, набављање и давање другом средстава за извршење кривичних дела против безбедности рачунарских података (члан 304а).

Кривично дело из члана 298 (оштећење рачунарских података и програма) се састоји у неовлашћеном брисању, измени, оштећењу, прикривању или на други начин чињењу неупотребљивим рачунарског података или програма. Објект заштите је

безбедност рачунарских података или рачунарских програма, а објект напада је рачунарски податак или програм.⁸⁷ Радња извршења је алтернативно одређена и састоји се у предузимању следећих делатности: брисању, измени, оштећењу, прикривању, чињењу неупотребљивим рачунарског података или програма. За постојање дела је битно да се радња преузима неовлашћено, од стране неовлашћеног лица, на начин и у поступку који нису дозвољени и у складу са законом. Извршилац може бити свако лице, у погледу кривице битан је умишљај. Дело има и два тежа облика: уколико је радњом извршења проузрокована штета у износу од преко 450.000 динара и уколико је радњом извршења проузрокована штета у износу од 1.500.000 динара (а што утиче на висину казне која се изриче).

Кривично дело рачунарска саботажа врши лице које унесе, уништи, избрише, измени, оштети, прикрије или на други начин учини неупотребљивим рачунарски податак или програм или уништи или оштети рачунар или други уређај за електронску обраду и пренос података у намери да онемогћи или знатно омете поступак електронске обраде и преноса података који су од значаја за државни орган, јавну службу, установу, предузеће или друге субјекта. Објект заштите је двојачко одређен: као рачунарски податак (или програм) и као рачунар (или други уређаји за електронску обраду и пренос података).⁸⁸

Прављење и уношење рачунарских вируса, као кривично дело регулисано чланом 300 КЗ, чини лице које направи рачунарски вирус са намером да га унесе у туђи рачунар или рачунарску мрежу. Извршилац дела може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је директан умишљај.

Чланом 301 регулисана је рачунарска превара, и ово кривично дело се састоји у уношењу нетачног податка, пропуштању уношења тачног податка или на други начин прикривању или лажном приказивању података, чиме се утиче на резултат електронске обраде и преноса података у намери да се себи или другом прибави противправна имовинска корист и тиме проузрокује имовинска штета другом лицу. Радња извршења се, дакле, састоји од две алтернативно одређене радње: прикривање и лажно приказивање рачунарског податка. Све делатности, у смислу радње извршења овог кривичног дела, морају бити педузете у одређеној намери- да учинилац за себе или

---

⁸⁷ Д. Јовашевић, М. Симовић, *Усклађивање законодавства са ACQUIS-ем*, Бања Лука, 2013, стр.85

⁸⁸ *ibid.* стр.86

другог прибави противправну имовинску корист. Извршилац дела може бити свако лице, а у погледу кривице и код овог кривичног дела потребан је директан умишљај.

Следеће рачунарско дело из члана 302 КЗ се састоји у неовлашћеном укључивању у рачунар или рачунарску мрежу или у неовлашћеном приступу електронској обради података кршењем мера заштите.⁸⁹

4.Рекет

4.1Рекет као облик организованог насилничког криминалитета

Организовани насилнички криминалитет представља врсту организованог криминалитета у коме доминира насиље, односно коју карактерише брутално и агресивно поступање.⁹⁰ Анализом насилничког криминалитета долазимо до закључка да је његова централна карактеристика примена или претња применом насиља приликом вршења кривичних дела. Са друге стране, организовани криминалитет представља криминалну делатност добро организоване групе лица која првенствено има за циљ стицање великог профита. Такође, битна карактеристика организоване криминалне групе је и примена или претња применом насиљанарочито у оним случајевима када организоване криминалне групе настоје да остваре утицај на органе државне власти, средства јавног информисања или неку другу интересну групу, као и да насилничким понашањем заштите нелегалне делатносит организованог криминалитета, односно организовану криминалну групу.⁹¹ Према томе, када се упореде ова два параметра, може се сагледати однос између насилничког и организованог криминалитета. Упоредно посматрано, насиље је конститутивни, главни елемент насилничког криминалитета. Са друге стране, насиље код организованог криминалитета претежно представља средство за остварење одређених циљева (остварење утицаја на државну власт, средства јавног информисања, као средство које се примењује интерно-између чланова организоване групе, али и екстерно-према трећим лицима и сл.).

Као типичне делатности организованог насилничког криминалитета јављају се рекет, облици тешких убистава, отмица, принуда, изнуда, уцена, зеленаштво и разбојништво.

---

⁸⁹Ор.сит., стр.359-360

⁹⁰М.Шикман, *Организовани насилнички криминалитет*, Бања Лука, 2014, стр..31

Рекет, као делатност организованог криминала, спада у домен организованог насилничког криминалитета јер омогућава организованој криминалној групи стицање прихода уз употребу силе, претње или др. облика насиља. Ова делатност се састоји у томе што криминална организација нуди услуге заштите одређеном лицу и притом му одређује суму новца коју за те наводно учињене „услуге“ треба да плати. Иначе, све је ово пропраћено применом силе или претњом за употребу силе уколико то лице одбије или планира да одбије услуге криминалне организације. Уколико лице одбије „услуге заштите“ од стране криминалне организације, приступа се реализацији упућених претњи и то применом различитих и драстичних метода, које се крећу од оштећења до уништења имовине, различитих видова малтретирања и напада, рањавања, па чак и убиства тог лица или неког од чланова његове породице.⁹²

Идеја рекета је, дакле, „пружање заштите“ у пословању приватних привредних субјеката, тако што ће чланови организоване криминалне групе отклонити све наводне опасности које су уперене према овим субјектима, попут: физичког обезбеђивања објекта, наплате доспелих дуговања, пружање заштите члановима породице, спречавање конкуренције, заштите од напада неких других криминалних организација и слично.

Иначе, у литератури је заступљено схватање да рекет најчешће представља почетну делатност организованих криминалних група, јер је приступачан и почетницима и не тражи предузимање посебних средстава извршења, нити пак посебну обуку од стране припадника организоване криминалне групе. Управо због тога су многи, касније познати „босови“ криминалног подземља почели као рекеташа у својој средини, са једним пиштољем и наоружани дрскошћу.⁹³

Као најчешћи облици рекета издвајају се рекетирање запослених и изнуђивање новаца од власника фирми.

Када је реч о изнуђивању новца од стране власника фирми, услуга заштите се намеће бизнисменима којима се гарантује (у замену за новац) осигурање од „ризика да им радња или други објекта буду запаљени, а излози и главе разбијени“.⁹⁴ Ова услуга се

---

⁹²М.Бошковић: *Транснационални организовани криминалитет*, Београд, 2003, стр. 213

⁹³*Ibid.* стр.214

⁹⁴С. Плазивић: *Појам и делатности организованог криминалитета*, Београд, 2004, стр.49

мора прихватити, јер ће се у супротном наступати управо онај осигурани случај, од кога се је морао осигурати.

С друге стране, када је о рекетирању у области запошљавања реч, ова форма изнуђивања пре свега спада у групу организованог криминалитета код којих се он инфилтрира у легални бизнис.⁹⁵ Традиционални облици рекетирања у области запошљавања, који су и даље актуелни су: закључење тзв.љубавних уговора са послодавцима, плачкање радничких потпорних фондова, изнуђивање „осигурања против штрајка“ са послодавцем.⁹⁶

Љубавни уговори се јављају као резултат снажног инфилтрирања чланова организоване криминалне групе у синдикате, на основу чега чланови организоване криминалне групе могу да контролишу стање у управи, и да склапају тајне договоре, а да послодавац са друге стране може несметано да крши одредбе претходно донетог колективног уговора. Дакле, са једне стране послодавац плаћа одређену суму новца организованој криминалној групи, која се инфилтрира у синдикате предузећа, утиче на остале чланове и на доношење одлука, а послодавац са друге стране може несметано да запошљава радну снагу која није синдикално организована, добија гаранцију да његови запослени неће постати чланови непожељног радничког синдиката или пак може да бира представника запослених који ће преговарати са њим у име запослених.

Пљачкање радничких потпорних фондова (као други, најпознатији облик рекетирања), омогућава управо инфилтрирање чланова организоване криминалне групе у радничке синдикате, који утичу на финансијско пословање синдиката. Обављањем овог облика организоване криминалне делатности створени су главни извори прихода за тзв „босове“ криминалног подземља, јер је дошло до стварања профита који им омогућава куповину луксузних вила, аутомобила, калкулисање на берзи, стварање капитала за легално пословање и слично.

Осигурање против штрајка (са послодавцем) као традиционални облик рекета, састоји се у томе што послодавац плаћа одређену суму новца организованој криминалној групи која заузврат грантује да неће доћи до избијања штрајка, или других облика незадовољства, код запослених. Другим речима, код овог облика рекета,

---

⁹⁵Б.Игњатовић, *Организовани криминалитет-други део*, Београд, 1998, стр.70-71

⁹⁶*Ibid.* стр.83-84

послодавац плаћа организованој криминалној групи да пацификује запослене. Том приликом, чланови организоване криминалне групе користе различита средства принуде према члановима синдиката и запосленима и то од вербалног застрашивања до убиства. У том смислу, веома је важна и напомена Председничке комисије да иако насиље није свакодневна појава, њиме се систематски прети јер је то једини начин да се изиграју права на синдикално организовање, а која подразумевају да се бира и буде биран у стална и привремена тела.⁹⁷

4.2 Рекет у законодавству Републике Србије

Важећим кривичним законодавством Републике Србије рекет није регулисан као посебно кривично дело.

Међутим, у суштинском смислу, могло би се рећи да је рекет најсличнији кривичном делу изнуда, регулисаном чланом 214 КЗ. Ово кривично дело чини лице које у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист, силом или претњом принуди другог да нешто учини или не учини, или не учини на штету своје или туђе имовине.⁹⁸ Ово кривично дело има и неколико тежих облика: уколико је вршењем овог кривичног дела прибављена имовинска корист од преко 450.000 динара, уколико је прибављена имовинска корист од преко 1.500.000 динара, уколико је дело извршено од стране групе, или од стране организоване криминалне групе.

Елементи рекета садржани су и у неким другим кривичним делима, регулисаним важећим Кривичним закоником Републике Србије и то:

- кривично дело лака телесна повреда (члан 122 КЗ),
- кривично дело тешка телесна повреда (члан 121КЗ),
- кривично дело принуда (члан 135 КЗ),
- кривично дело отмица (члан 134 КЗ),
- кривично дело насилничко понашање (члан 344 КЗ) и слично.

---

⁹⁷Ор.сit. стр.49

⁹⁸Кривични законик Републике Србије, *Сл.гласник РС* бр.85/2005, 88/2005, испр. 107/2005- испр. , 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

5. Корупција

5.1 Корупција као делатност организованог привредног криминалитета

Привредни криминалитет је негативна друштвена појава о којој се у последње време доста полемише и то, како од стране научника који се баве овом проблематиком, тако и од стране практичара који раде на његовом сузбијању и спречавању. С обзиром на чињеницу да привредни криминалитет има различите облике испољавања, криминалне групе које га обављају имају различиту структуру, начин и домен деловања, али и због чињенице да се привредни криминалитет јавља готово у свим државама света (независно од начина уређења, степена економског развоја и слично), не постоји јединствена и универзално прихваћена дефиниција привредног криминалитета. Један од разлога за непостојање општеприхваћене дефиниције привредног криминалитета је и чињеница да постоје различити називи за означавање ове појаве, попут: криминал у привреди, криминал у вези привреде, финансијски криминалитет, економски криминалитет и слично.

Међутим, у Републици Србији ипак доминира схватање да привредни криминалитет у кривичноправном и криминолошком смислу чини свеукупност деликата (кривичних дела, привредних преступа и привредних прекршаја), којима се угрожава нормално организовање, управљање и функционисање економског система (односа и процеса). У складу са наведеном дефиницијом, у привредни криминалитет се убрајају следеће групе деликата: криминалитет који врше привредна друштва на штету појединца, других привредних друштава или државе; криминалитет који врше лица на високим привредним, државним или друштвеним позицијама; криминалитет који врше појединци, на штету привредних друштава и криминалитет транснационалних компанија.⁹⁹

Корупција је глобални проблем и негативни друштвени феномен који ствара бројне негативне последице по целокупно друштво у свим његовим сегментима. Појмовно одређење корупције оптерећено је непостојањем јединствене дефиниције корупције, односно јединственог схватања корупције, будући да се њено значење мења у различитом временском, друштвеном и политичком контексту. Због тога постоје

---

⁹⁹М.Ницевић, А.Ивановић, Организовани привредни криминалитет као фактор угрожавања економске безбедности, *Економски изазови*, бр.1, вол.13, стр.94

одређене разлике у одређењу корупције, које наглашавају сложеност овог феномена.¹⁰⁰ Универзално прихваћеном се сматра дефиниција корупције коју је дала Светска банка, а према којом се корупцијом сматра злоупотреба повереног јавног овлашћења ради стицања приватне користи.¹⁰¹ Овој дефиницији се, међутим, замера то што њома није обухваћена корупција у приватном сектору, већ само корупција у оквиру јавног сектора.

У нашем праву, најприхваћенијом се сматра дефиниција коју је дао Вито Танци. Према његовом мишљењу, корупција постоји ако дође до намерног нарушавања принципа непристрасности при доношењу одлука у циљу присвајања погодности за себе, или повезано лице. Прихваћено је и схватање по којем корупција подразумева подмићивање и сваки други облик понашања у вези са лицима којима су поверена овлашћења у јавном или приватном сектору, а која крше обавезе које проистичу из њиховог статуса јавних службеника, приватно запослених, независних агената или неких других те врсте, усмерен ка стицању неприкладне користи било које врсте за њих саме или друга лица.¹⁰² Према мишљењу Миленка Јелачића, корупција је друштвено негативна појава која је од самог почетка људског друштва и формирања првих држава настала, развијала се и добијала своје појавне облике, у зависности од историјски датих социјалних, економских, политичких и других услова, наносећи, својом неморалном, асоцијалном и противправном суштином, штетне последице друштву. Реч је о појави коју карактеришу прикривеност, променљивост, мноштво појавних облика, широка распрострањеност и интернационализација, тешко доказивање у кривичнопроцесном смислу, користољубивост, перфидност (лукавство) учиниоца, специфичан објект који угрожава корупција, као што су законито функционисање државних и привредних институција и служби и слично.¹⁰³

Корупција је свакако данас један од најактуелнијих и најраспрострањенијих видова организованог криминала. Наиме, будући да се својим активностима и деловањима чланови организоване криминалне групе увек налазе се друге стране закона, организовани криминалитет тежи легализацији тих незаконитих послова. Овај

---

¹⁰⁰ М.Шикман, Р.Тањага Спречавање корупције системом интегритета- изградња институционалних капацитета, Зборник радова- Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијању корупције, бр.1/2010, стр.4

¹⁰¹ World Bank (1997). World Development Report 1997. New York: Oxford University Press

¹⁰² Criminal Law Convention on Corruption, ETS 173, 1999, Explanatory report.

¹⁰³ М.Јелачић, *Корупција-друштвено-правни аспекти и методи супродстављања*, Београд, 1996, стр.42

њихов циљ се остварује уском повезаношћу и стварању активне везе са људима из највишег врха државног апарата, односно повезаношћу са најутицајнијим политичким партијама и странкама, који са друге стране, злоупотребом својих јавних овлашћења (ради стицања приватне користи), омогућавају легализацију незаконитих послова чланова организоване криминалне групе. Према томе, могло би се рећи да корупција на неки начин представља и метод који користе чланови организоване криминалне групе како би извршили утицај на државну власт, државне органе, припаднике политичких партија и слично, а све у циљу несметаног обављања својих незаконитих активности.

5.2 Корупција у Републици Србији

Као и за све друге бивше чланице СФРЈ, и за Републику Србију важи правило да је ниво корупције изузетно висок, и да је корупција присутна у свим сферама друштва. Социолошка изстраживања корупције у Србији уопште, у посебним сегментима друштва (на царини и у правосуђу), као и корупције на локалном нивоу, недвосмислено су показала да је раширеност корупције у Србији, као и у свим сиромашним друштвима, земљама у транзицији и друштвима где је велики раскорак између објављеног права и његове емпиријске примене, зашла у готово све поре друштва и постала свакодневни начин понашања и рада, како политичке елите, тако и јавних службеника и грађана. Такође, изражено је мишљење да међу бројним узроцима који су условили појаву корупције, кључни представља увођење санкција током 1992. године. Оне су изазвале несташицу бројних добара и отвориле врата сивој економији, а сходно томе и корупцији.¹⁰⁴

Према Слободану Вуковићу, главни узроци за висок ниво корупције у Републици Србији данас су: слаба правна држава (односно, одсуство владавине права), криза морала и свеукупна морална конфузија, поремећени вредносни систем, неодговорна политичка елита друштва (односно, политичка класа која није свесна своје друштвене и историјске улоге), јер је заокупљена својим личним интересима, изостанак политичке воље због објективних и субјективних тешкоћа око успостављања функционисања институција система, расцепа у политичкој елити (а који се рефлектују на целокупно друштво), као и сам процес транзиције (прелаз из социјализма у капитализам, из режима друштвене у режим приватне и државне својине) који ствара

---

¹⁰⁴Г. Милошевић, С. Милашиновић, Ж. Кешетовић, Корупција у Србији, *Зборник радова- Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијању корупције*, бр.1/2010, стр.169

велику могућност за вршиоце власти и њихове сапутнике да преко ноћи дођу до енормних зарада.¹⁰⁵

Поред поменутих, не могу се прескочити ни други узроци корупције попут: чињенице да држава и даље контролише већину економских токова у Републици Србији, сиромаштво друштва, корупција у земљама у окружењу, слаба професионална удружења која би пратила ову појаву и радила на смањењу нивоа корупције, низак ниво професионалне етике код већине чланова постојећих професионалних удружења тог типа, али и заузетост српске политичке елите решавањем политичког статуса, као и многих других мање и више важњих чињеница.

Када је реч о обиму корупције на територији Републике Србије, овај податак је тешко установити, пре свега због тога што је јако тешко идентификовати случајеве корупције, као и њене извршиоце. Међутим, постоје бројна истраживања на ову тему, са циљем да се утврди обим корупције на територији наше земље, као и то у којим јавним службама је корупција најзаступљенија. Наиме, истраживање Медијум Галупа о присутности корупције у јавним службама Републике Србије показује да је корупција највише присутна у здравству (69,3%), потом у царини (69,2%), па у правосуђу (63,3%) и полицији (61,1%).¹⁰⁶ Са друге стране, истраживање Криминалистичко-полицијске академије у Београду из 2009.године показује да је највећа заступљеност корупције-према перцепцији припадника полиције, код представника власти, нешто мања у царини, затим следи тужилаштво, судови, здравство, полиција, привредна делатност, школство и запошљавање.¹⁰⁷

Према подацима МУП-а Републике Србије, у периоду од 2002. до 2005.године извршено је 313 кривичних дела корупције: највећи број откривених кривичних дела односи се на корупцију у органима управе (136), затим у здравству (59), јавним набавкама (47), док је најмањи број откривених кривичних дела корупције у правосуђу (само 7).¹⁰⁸ Уколико се посматра период од 2002. до 2005.године, уочава се пораст броја откривених кривичних дела корупције из године у годину. Тако је, рецимо, 2002.године

---

¹⁰⁵С. Вуковић, Узроци корупције, *Наука, безбедност, полиција*, бр.1/2007, стр.45-56

¹⁰⁶Компанија ТНС Медијум Галуп- Београд, истраживање спроведено 2004.године, о присутности корупције у јавним службама, на основу 998 испитаника са територије Републике Србије

¹⁰⁷Истраживање рађено у оквиру истраживачког пројекта Криминалистичко- полицијске академије, под називом „Корупција у јавној управи“

¹⁰⁸Годишњи извештај МУПа- Републике Србије (2002-2005.године)

откривен 21 случај корупције, док је 2004.године број таквих случајева чак 117, када је откривено чак 58 случајева корупције у органима управе.

Уколико се посматра структура извршиоца кривичног дела корупције, на врху пирамиде су свакако лица из најважнијих структура државне власти, руководиоци и одговорна лица у јавним установама, руководиоци и одговорна лица у предузећима, власници самосталних трговинских радњи, преваранти, фалсификатори, угајивачи пореза, зеленаши и др.¹⁰⁹

Када је реч о законодавству Републике Србије у овој области и ратификованим међународним документима, наша земља је потписница најважнијих међународних споразума у области спречавања и сузбијања корупције донетих под окриљем Уједињених нација и Савета Европе, попут: Конвенције УН против корупције, Грађанскоправне конвенције о корупцији, Кривичноправне конвенције о корупцији, Додатног протокола уз Кривичноправну конвенцију о корупцији и слично.

Једна од значајних мера која је предузета је и формирање Савета за борбу против корупције, а Народна скупштина је 2005.године донела и Националну стратегију за борбу против корупције. Стратегијом су обухваћена три кључна елемента: примена антикорупцијских прописа, превенција (отклањање могућности за корупцију) и подизање свести и образовање јавности ради јавне подршке за спровођење антикорупцијске стратегије. Ради спровођења ове Стратегије, Влада Републике Србије је формирала комисију, као привремено тело, које би функционисало до оснивања независног антикорупцијског тела. Ова комисија је сачинила Акциони план за спровођење Стратегије за борбу против корупције (који је Влада Републике Србије усвојила 2006.године). И поред чињенице да је Агенција за борбу против корупције, као независно антикорупцијско тело, почела са радом од 1. јануара 2010.године, и даље егзистирају и Савет за борбу против корупције и Комисија за борбу против корупције, како би свеобухватно пратиле спровођење Стратегије за борбу против корупције и како би се предузимале друге мере ради спречавања корупције убудуће.

Када је реч о важећем законодавству Републике Србије у овој области, корупција није инкриминисана као посебно кривично дело, нити у важећем Кривичном

---

¹⁰⁹Op.cit. стр.176

законику постоји посебна глава под називом „кривична дела против корупције" (као што је то био случај до доношења новог Кривичног законика из 2005.године), међутим кривичним законодавством инкриминисана су бројна кривична дела, управо с циљем да се корупција искорени, или бар сведе на најмању могућу меру. Тако су у оквиру главе 33 важећег Кривичног законика под називом „кривична дела против службене дужности" инкриминисана кривична дела:

- злоупотреба службеног положаја (члан 359 КЗ)
- кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика (члан 360 КЗ)
- несавестан рад у служби (члан 361 КЗ)
- противзаконита наплата и исплата (члан 362 КЗ)
- превара у служби (члан 363 КЗ)
- проневера (члан 364 КЗ)
- послуга (члан 365 КЗ)
- трговина утицајем (члан 366 КЗ)
- примање мита (члан 367 КЗ)
- давање мита (члан 368 КЗ)
- одавање службене тајне (члан 369 КЗ). Кривична дела из ове групе посредно или непосредно се доводе у везу са корупцијом. Такође, значајна новина након измена и допуна из 2012.године је и кривично дело из члана 234 КЗ (злоупотреба положаја одговорног лица).

6. Прање новца

6.1 Прање новца као облик организованог криминалитета

На глобалном нивоу, прање новца као криминална делатност, једно је од најраспрострањенијих кривичних дела. Наиме, ово дело одликују посебно изражен степен организације, софистицираност, разноликост начина његовог извођења, његов међународни карактер, уз неспорну чињеницу да се највећи број кривичних дела која имају обележја организованог криминала извршава са основним мотивом стицања имовинске користи, при чему је прање новца дериватниван облик криминалитета, односно пратеће дело, као завршна фаза криминалног деловања.¹¹⁰

Прање новца је део привредног криминалитета и по нивоу друштвене опасности представља његов најопаснији вид, јер погађа основне темеље националне привреде.¹¹¹ У овим активностима учествује велики број лица који притом користе знања финансијских стручњака дад би се на тај начин стечен новац приказао као законито стечен, те како би могао бити пласиран у домаће или међународне пословне активности.

Дефинисање прања новца је сложен задатак, а ово посебно због чињенице јер се ради о појави криминалног карактера, коју притом не санкционишу кривична законодавства свих земаља. Уопштено, под појмом прања новца се подразумева низ вишеструких трансакција које се користе за прикривање извора финансијске имовине, тако да се она може користити без компромитације власника. Прање новца представља укључивање новца стеченог нелегалним трансакцијама у нормалне финансијске и економске токове, чиме се даје легалитет тако нелегално стеченој имовини. Или, још прецизније, прање новца представља превођење нелегалних новчаних токова кроз низ поступака до новчаних фондова који само наизглед имају легалне и реалне изворе. Са друге стране, према дефиницији коју је усвојила Генерална скупштина Интерпола 1995.године, прање новца подразумева сваку радњу или покушај крадње којом се сакрива или прикрива нелегално порекло средстава, тако да изгледа да она потичу из легалних извора.

---

¹¹⁰Ж.Бјелајац, М. Јовановић, Специфичности феномена прања новца, *Мегатренд ревија*, бр.3/2012, стр.115

¹¹¹Д. Весић, *Економска и политичка компонента корупције и прања новца*, (необјављено), 2008, стр. 492

На сличан начин и наши теоретичари дефинишу овај појам. Тако, према М.Кулићу прање новца означава кативности усмерене на легализацију новца стеченог бављењем криминалним деланостима. Учесници у прању новца прибегавају најразноврснијим трансакцијама како би прикрили право порекло новца, да га тако учине легалним средством промета на тржишту новца, што им осигурава нормално коришћење у пословним односима у којима пласирају свој капитал.¹¹²

Према М.Вуковићу, прање новца подразумева скуп радњи најчешће банкарских и финансијских, којима се прикрива порекло илегално стеченог новца, те се такав новац приказује као легалан, а финансијске трансакције имају за циљ стварање привида да се до новца дошло на законски дозвољен начин.¹¹³

Са друге стране, Мићо Бошковић под овим појмом подразумева делатност субјеката, најчешће из области сиве економије и организованог криминалитета, којима се стварају услови за легализацију противправно стечене добити, чиме се прикрива њено криминално порекло и ствара представа о законитој делатности. Операцијом која се зове прање новца не прикрива се само незаконито остварен приход, већ и криминална делатност појединих субјеката који се у свакодневном животу приказују као поштени, угледни и економски моћни грађани.¹¹⁴

Већина шема прања новца садржи интернационалне елементе и подразумева кретање нелегално стечених средстава кроз међународне финансијске токове. То чини прање новца интернационалним проблемом, те се за решавање овог проблема захтева висок степен међународне сарадње држава, као и њихова координација, како би се супроставили овом проблему.

Прање новца, наиме, није појединачни чин, како то лаици углавном мисле, већ је реч о поприлично комплексном процесу у којем је укључено велики број лица, и који се састоји из више фаза и то: фазе полагања, фазе прикривања и фазе интеграције.

Фаза полагања је први део процеса прања новца током којег се новац, који је стечен обављањем криминалних активности, убацује у финансијски систем или се користи као средство плаћања приликом набавке различитих вредности, роба и

---

¹¹²М.Кулић, Прање новца, привредни криминал и корупција, 2001, стр.80

¹¹³М.Вуковић, Сива економија- тамна бројка криминалитета, *Безбедност*, број 1, стр.215

¹¹⁴Op.cit.. стр.280

имовине. Дакле, битна карактеристика ове фазе је чињеница да се током овог процеса илегалан профит смешта у легални финансијски систем. На тај начин прекида се директна веза између новца и криминалних активности којима је стечен.

Фаза покривања (или фаза раслојавања, како је многи зову) је наредна фаза у процесу прања новца. У овој фази циљ је да се прикрије право порекло новца, те се у том циљу врше по правилу бројне трансакције, ради покривања правог идентитета имаоца новца и извора- одакле тај новац потиче. Уобичајене технике у овој фази су: мењање валуте, кријумчарење валуте, дознака средстава, коришћење осигуравајућих друштава, коришћење експорт-импорт предузећа, манипулације гаранцијама, рачунима, обвезницама, коришћење кладионица, куповина полиса осигурања, куповина акција и инвестиционих фондова, давање позајмица и слично.

Кроз следећу фазу- фазу интеграције, новац се укључује у легалне финансијске токове и легални финансијски систем. Дакле, у овој фази, прљав новац се изједначава са свим другим средствима у форми „чистог“ новца. Том приликом користе се разне технике, попут: оснивање анонимних компанија у оним државама у којима је загарантована тајност, слање лажних увозно-извозних рачуна са фиктивним износима (који рачуни служе за покриће порекла новца), трансфер новца у закониту банку из банке коју има лице које пере новац, и слично.

Међутим, важно је напоменути да у пракси ове фазе нису увек прецизно одвојене једна од друге. Врло често долази до њиховог преклапања, тешко се разликују, а није редак случај ни да дође до прескакања неке од фаза. Али, за сваку од ових фаза карактеристично је да константно долази до мешања илегално стеченог новца са оним легално стеченим. Које ће се притом технике користити зависи од делатности организоване криминалне групе, њеног функционисања, унутрашње организације, начина деловања, и слично.

6.2 Међународноправна регулатива прања новца

Прање новца данас представља глобални проблем који се свакодневно одвија у међународној заједници, на територијама готово свих држава света. Према тома, неопходна је сарадња држава на међународном нивоу (која се одвија пре свега кроз активност међународних организација), а све у циљу формулисања заједничких

стандарда који ће бити саставни део донетих конвенција и директива. Са друге стране, одредбе конвенција и директива кроз процес ратификације постају саставни део националних правних система држава, те долази до међусобног усклађивања правних прописа држава у овој области, а што је неопходан предуслов за успешну борбу против прања новца и за спречавање даље експанзије ове негативне појаве.

У међународном и европском кривичном праву прање новца је добило статус самосталног кривичног дела, а за њихове учиниоце су запрећене веома строге казне. Ово дело познаје и низ националних кривичних законодавстава. Истовремено, многа решења предвиђена у међународноправним актима нашла су своје оживотворење и примену кроз решења у националним кривичним законодавствима, како у развијеним земљама, тако и у онима које су у транзиционом и посттранзиционом процесу.¹¹⁵ У последњих 20-ак година, на тлу Европске Уније, Савета Европе и Уједињених нација донет је велики број правних докумената у овој области, ради свеобухватне регулативе ове материје и формирања правног оквира за борбу против прања новца.

Бечка конвенција, односно Конвенција Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психоактивних супстанци (1988) једна је од најзначајнијих конвенција у овој области из разлога што је то први међународни документ којим се кажњава прање новца, иако се кажњавање односи само на ограничени број дела, односно дела из којих произилази прљави новац.¹¹⁶ Ова конвенција намеће обавезу државама које су је ратификовале да у свом националном законодавству пропишу као кривично дело радње којима се врши прање новца. Такође, конвенција намеће и обавезу државама потписницама да измене своје национално законодавство тако да се успостави међународна сарадња током целог поступка, а посебно приликом одузимања добити која је остварена недозвољеном трговином дрогом.

Конвенција УН против транснационалног организованог криминала (2000) и њени допунски Протоколи такође представљају значајне изворе права у овој области. Наиме, овим документима је предвиђена обавеза држава потписница да у своје национално законодавство унесу четири кривична дела и то: кривично дело корупције, прање новца, учешће у групи која се бави организованим криминалом и опструкција

---

¹¹⁵Д.Цветковић, Д. Давидовић, Међународна кривично-правна регулатива у сузбијању прања новца, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, бр.2/2013, стр.113

¹¹⁶M. Condemni, M., F Pasquale, F. International profiles of the activity to prevent and combat money laundering, Zagreb, str. 42, 2005

правде. Осим одредби којима се прописује заплена имовине и прихода стечених криминалом, конвенција прописује и обавезу међународне сарадње по овом питању.

Међународном конвенцијом о сузбијању финансирања тероризма (1999) уређује се спречавња и откривање прања новца у вези са тероризмом. Овом конвенцијом предвиђена је обавезна инкриминација финансирања тероризма, чиме се по први пут промовише нови приступ у супродстављању тероризму на глобалном нивоу. Такође, предвиђено је обавезно одузимање средстава, која су била употребљена или намењена извршењу кривичног дела финансирања тероризма, или која представљају имовинску корист стечену извршењем таквог дела.¹¹⁷ За ову област, важно је напоменути и Конвенцију УН против корупције (2003) којом се предвиђа обавеза криминализације прања новца из корупцијских кривичних дела.

Под окриљем Савета Европе донета је Конвенција о прању, трагању, привременом одузимању и одузимању прихода стеченог кривичним делом (1990). Овом конвенцијом прописана је обавеза државама потписницама да одузимају профит који је стечен из свих незаконитих делатности, а такође је регулисана и међународна сарадња у заплени и подели одузетих средстава. Конвенцијом је прописана и обавеза државама потписницама да својим националним законодавством предвиде кривично дело прање новца, чија обележја су уређена на идентичан начин као и Бечком конвенцијом. Важно је напоменути и Конвенцију Савета Европе о прању, откривању, заплени и конфискацији прихода од кажњивих дела и финансирања тероризма (2005), која на неки начин представља ревизију конвенције из 1990. године. Конвенцијом Савета Европе из 2005. године на неки начин су сублимирана дугогодишња искуства међународне заједнице у имплементацији мера за супродстављање прању новца и финансирању тероризма. Између осталог, прописно је да државе потписнице морају да обезбеде да пресуда за кривично дело које је претходило прању новца не буде услов за пресуду за кривично дело прања новца.

Када је о територији Европске Уније реч, у овој области су од правних докумената најзначајније директиве и то Директива Савета ЕУ о спречавању коришћења финансијског система ради прања новца и финансирање тероризма (1991/308/ЕЕЦ, 2007/97/ЕЦ и 2005/60/ЕЗ). Њима се дефинише прање новца,

---

¹¹⁷Op.cit. стр.115

финансирање тероризма, уређује се поступак откривања прања новца и финансирања тероризма, уређује надзор над обавезницима и уређују права и обавезе држава чланица у овој области.

6.3 Прање новца у законодавству Републике Србије

Доношењем Закона о спречавању прања новца (2001)¹¹⁸ наша земља се придружила великом броју земаља широм света у настојању да се спрече и сузбију најопаснији видови и облици организованог криминалитета имовинског карактера. Према овом закону, под прањем новца се подразумева полагање новца стеченог обављањем незаконитих делатности на рачуне код банака или других финансијских организација и институција, или пак укључивање на други начин оваквог новца у легалне финансијске токове. Постојала су два облика радње извршења и то: полагање новца на рачун и укључивање новца у легалне финансијске токове. Поменути закон у члану 27 предвиђао је кривично дело без назива које представља инкриминацију прања новца и може га извршити лице које, противно одредбама овог закона на територији републике Србије на рачуне код банака и других финансијских организација и институција положи новац стечен обављањем незаконите делатности или тај новац на други начин укључи у легалне финансијске токове ради обављања дозвољене привредне и финансијске делатности, а за који је знао да је прибављен кривичним делом.

Након тога, уследило је доношење Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма (2009).¹¹⁹ Према члану 2. овог закона под прањем новца се подразумева конверзија или пренос имовине стечене извршењем кривичног дела, прикривање или нетачно приказивање праве природе, порекла, места налажења, кретања, располагања, власништва или права у вези са имовином која је стечена извршењем кривичног дела, или пак стицање, држање или коришћење имовине стечене извршењем кривичног дела.

Прање новца, као кривично дело, регулисано је и важећим Кривичним закоником Републике Србије, и то чланом 245. Именованим чланом прописано је да ово кривично дело чини лице које изврши конверзију или пренос имовине, са знањем да та имовина потиче од криминалне делатности, у намери да се прикрије или лажно

¹¹⁸ Закон о спречавању прања новца, *Сл. гласник СРЈ* бр. 53/2001

¹¹⁹ Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, *Сл. гласник РС* бр. 20/2009, 72/2009, 91/2010, 139/2014

прикаже незаконито порекло имовине, или прикрије или лажно прикаже чињенице о имовини са знањем да та имовина потиче од криминалне делатности или стекне, држи или користи имовину са знањем, у тренутку пријема, да та имовина потиче од криминалне делатности. Поред овог основног, кривично дело прања новца има и два тежа облика. Први тежи облик постоји уколико износ имовине или новца прелази новчани износ од милион и петстотина хиљада динара. Други тежи облик постоји уколико је дело извршено у групи. Ставом 7. истог члана прописано је да ће имовина и новац стечени вршењем овог кривичног дела бити одузети од лица која изврше ово кривично дело.

Имајући у виду овакву законску регулативу на територији Републике Србије, могло би се рећи да је она у великој мери усаглашена са стандардима садржаним у најважнијим међународним конвенцијама у овој области (које су, уједно и ратификоване од стране Републике Србије), те да је у нашој земљи формирана добра правна основа за борбу против прања новца у будућем периоду.

7. Остали облици организованог криминалитета

Поред наведених облика организованог криминалитета, који се сматрају најраспрострањенијим, па самим тим и најбитнијим његовим појавним облицима, услед процеса глобализације и индустријализације стално долази до појаве нових облика организованог криминалитета, али и до раста, развоја и промена у начину вршења већ постојећих облика. Према томе, као појавни облици организованог криминалитета издвајају се и:

- лихварење
- одлагање опасних материја
- лажна банкротства
- преваре у осигурању
- поморска пиратерија
- трговина ретким биљкама и животињама
- трговина оружјем
- еколошки криминал
- крађа интелектуалне својине, уметничких и културних добара
- крађа и кријумчарење моторних возила

- организована коцка и слично

VIII УЗРОЦИ КОЈИ ПОГОДУЈУ НАСТАНКУ И РАЗВОЈУ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Криминална етиологија је део криминологије који проучава опште узроке криминалитета као масовне друштвене појаве и појединачне, посебне, непосредне узроке, услове и поводе јављања криминалног понашања (криминогене факторе).¹²⁰ Питање узрочности криминолози сматрају основним питањем криминологије. Они такође истичу да криминалитет настаје у друштву, да је утемељен одређеним социјалним процесима, да су друштвени услови у којима криминалитет настаје различити, као и видови реакције друштва на криминалитет, што све ствара потешкоће приликом одређивања узрока криминалног понашања.

Узроци који погодују настанку и развоју организованог криминалитета представљау појаве и процесе који својом комбинацијом доводе до организованог криминалитета, као негативне и санкционисане друштвене појаве.¹²¹ Када је реч о узроцима који доводе до настанка и експанзије организованог криминалитета, реч је о многобројним и сложеним узроцима, који зависе од целокупног друштвеног контекста у једној земљи, и као такви могу се истражити само на основу детаљног испитивања стања у неком друштву и у датом времену.

У теорији, постоје бројне поделе узрока организованог криминалитета. Најзаступљенија је подела на објективне и субјективне узроке организованог криминалитета. Објективни узроци криминалитета произилазе из великих друштвених промена које са собом носи процес глобализације (економске, верске, политичке, класне, етичке, социјалне и сл.), док субјективни узроци криминалитета настају због објективних узрока, или пак произилазе из самих објективних узрока криминалитета. Примера ради, деловањем објективних узрока криминалитета долази до нарушавања ауторитета државне власти, долази до неповољне политичке климе у друштву и стварања односа неповерења према важећем политичком систему и утврђеним

---

¹²⁰Op.cit. стр.28

¹²¹М.Шикман, Криминолошки аспекти организованог криминалитета, *Дефендологија-теоријски стручни часопис за питања заштите, безбедности, одбране, образовања, обуке и оспособљавања*, бр.25-26, стр 18

друштвеним вредностима. У таквим условима одређене групе људи (млади и образовани људи, верске и политичке групе и сл.), не могу да нађу своје место у друштву, те процењују да ће стварањем и деловањем у оквиру организованих криминалних група и вршењем кривичних дела лакше доћи до профита и друштвене и економске моћи.

Такође, заступљен је став о подели узрока организованог криминалитета на социјалне, економске и политичке узроке.

Економски узроци организованог криминалитета могу се посматрати у контексту економског развоја, односно економског назадовања неке земље, стварајући предуслове за настанак и развој организованог криминалитета. Када је о економски развијеним земљама реч, постоје бројни фактори који доприносе настанку и развоју организованог криминалитета. Првенствено, такве земље формирају распрострањена финансијска тржишта, и теже либерализацији тржишта- у циљу успостављања слободног протока људи, добара, услуга и капитала, што све ствара услове за појаву нових облика организованог криминалитета (са елементом транснационалности), али и за развој већ постојећих облика. Такође, у овим земљама долази до формирања транснационалних компанија (за које је карактеристично да оснивачки капитал потиче из великог броја различитих држава), које запошљавају велики број људи из различитих земаља, што такође погодује развоју организованог криминалитета.

Организовани криминалитет присутан је и у економски неразвијеним земљама и земљама у развоју (транзицији). Наиме, за земље у развоју (укључујући и Републику Србију) карактеристичан је процес власничке трансформације- јачање приватне (и делом државне својине) уз потискивање друштвене својине. То доводи до великих економских криза, долази до стварања слободног тржишта (која функционишу по принципу понуде и потражње уз начело слободног протока робе, услуге, капитала), а државе које су у економској кризи и које се сусрећу са новим начином функционисања економских токова, нису у могућности да контролишу тржише и усмеравају економске законитости које тамо важе. Све то ствара услове за појаву и развој организованих криминалних група које новонасталу ситуацију користе да преузму контролу над тржиштем и економским токовима у земљи. При таквом стању ствари, долази до формирања „црних тржишта“, где се цене не формирају по принципу понуде и тражње,

већ слободно, и на којима се омогућава снабдевање дефицитарном и другом робом, а која су, по правилу, такође под контролом организованих криминалних група.

Социјални узроци организованог криминалитета такође су бројни, и разликују се у зависности о тога да ли је реч о економско развијеним или неразвијеним земљама. Реч је о друштвеним променама где долази до измене састава, садржине или облика неке друштвене појаве (или друштва као целине), а које негативно утичу на настанак, развој и ширење негативних појава, а између осталог и криминалитета (организованог криминалитета). До настанка друштвених промена, па и организованог криминалитета, могу да доведу различите појаве, попут друштвених сукоба и сталне урбанизације која је праћена повећаним кретањем људи, што доводи до већег нивоа анонимности у друштву. Ово у знатној мери може олакшати криминално деловање организованих криминалних група, и то тако што олакшава контакте људи на великим удаљеностима, што доприноси ширењу организованог криминалитета, када је реч о економски развијеним земљама. С друге стране, у неразвијеним земљама и земљама у развоју, у социјалне узроке организованог криминалитета углавном спадају економске санкције и пад друштвеног стандарда, а које доводе до сиромаштва, незапослености, недовољног образовања друштва, отуђености и потпуне изолованости појединца и друштвених група.

Политички узроци организованог криминалитета првенствено су везани за велике политичке промене до којих је дошло деведесетих година 20. века, а које промене су захватиле готово све земље света, јер су утицале на политичку структуру и политичке процесе у светским односима. Поменуте политичке промене довеле су до профилисања одређеног политичког модела који се огледа у покушају успостављања јединственог политичког система, који би био важећи и једини модел политичког система. Тај политички модел је у суштини, амерички модел политичког система, при чему се Америка означава као модел будућности за целокупно човечанство.¹²² Циљ је, дакле, био да се „амерички модел политичког система“ институционализује у свим, нарочито у неразвијеним земљама и земљама у транзицији, и то путем демократизације институција и друштва у целини (стварање одговарајућег образовног система, развијање вишестраначке парламентарне демократије, јачање изборних система и слично), стварајући такву политичку ситуацију где ће на политичкој сцени ових земаља

---

¹²² *ibid.* стр 23

постојати велики број политичких странака, које се боре за власт у држави и већину у парламенту, а која ситуација олакшава деловање и организацију криминалних група, што олакшава развој организованог криминалитета.

Такође, од политичких узрока који су поспешили даљи развој организованог криминалитета свакако треба напоменути и трансформацију Европске Уније, у смислу проширења чланстава. Са проширењем чланства долази и до проширења европског тржишта, које функционише по принципу слободног протока људи, услуга, роба и капитала, а што свакако олакшава настанак и ширење организованог криминалитета. Такође, нефункционисање државних институција, економске и социјалне разлике између држава и унутрашње кризе свакако су једни од политичких узрока који доводе до настанка негативних тенденција, са циљем дестабилизовања правног поретка, а тиме и до нарушавања националне безбедности и стабилности политичког система, кроз испољавање различитих облика организованог криминалитета.

Закључна разматрања

Организовани криминалитет представља најопаснији вид испољавања професионалног криминалитета. Реч је, наиме, о кумулацији криминалне енергије већег броја лица, који делују у оквиру групе и својим активностима доприносе остварењу заједничког злочиначког плана, ради реализације примарног циља- стицање што већег профита. Активност криминалних група није везана за територију једне државе, већ најчешће не познаје границе између држава, па ни између континената, што их свакако чини још опаснијим.

Да би се организованим криминалним групама стало на пут, и да би се спречило њихово даље деловање, неопходна је сарадња што већег броја држава и јединствен (усаглашен) приступ при правном регулисању овог глобалног проблема. Значајан напредак по том питању приметан је већ од деведесетих година прошлог века, од када и расте број донетих Конвенција и Директива, али и других правних аката у овој области. Чином потписивања и ратификације, ови правни акти постају саставни део правних система држава потписница, и долази до усаглашавања њиховог законодавства у овој материји.

Исти је случај и са Републиком Србијом, где је претходних година доношењем закона и других правних аката постављена добра правна основа за ефикасну борбу против организованог криминалитета, а све у складу са важећим европским и светским стандардима у овој области.

Неспорна је, дакле, тежња већине држава да се кроз квалитетну међународну сарадњу стане на пут организованим криминалним групама. За праве и потпуне резултате потребно је наставити даљи рад на припреми закона, међународних уговора и других аката. Такође, неопходна је и непрекидна едукација полицијских службеника, правосудних органа и осталих државних органа који се баве овом проблематиком, стално организовање семинара и курсева у региону и шире како би се поделила заједничка искуства и створили лични контакти који ће помоћи надлежним органима и њиховим службеницима квалитетније и свеобухватније обављање својих послова и активности.

Уколико се организовани криминалитет посматра као глобални проблем, онда га као такав треба и третирати, и у свакој држави понаособ стати на пут организованим криминалним групама, на тај начин што ће се створити такви правни системи који ће онемогућити њихово деловање, или ширење круга незаконитих делатности које организоване криминалне групе обављају, те би се на тај начин у великој мери утицало на смањење стопе организованог криминалитета, како у свакој појединачној држави, тако и на глобалном нивоу.

БИБЛИОГРАФИЈА

Попис коришћене литературе

1. Бајагић Младен, Мијалковић Саша, *Организовани криминал и тероризам*, Београд, 2012, Криминалистичко полицијска академија
2. Богдановић Владица, *Трговина људима као облик организованог криминалитета*, Ниш, , 2012Правни факултет Универзитет у Нишу
3. Бошковић Миле, *Организовани криминалитет* , Београд, 1998,Полицијска академија
4. Бошковић Миле, *Транснационални организовани криминалитет*, Београд, 2003,Полицијска академија

5. Чисар, Петар *Сајбер криминал и анализа сатистике малвера у Србији*, Београд, 2013, Криминалистичко полицијска академија
6. Ђурђић Војислав, Јовашевић Драган, *Кривично право посебни део*, Београд, 2010, Номос
7. Игњатовић Ђорђе, *Организовани криминалитет- други део*, Београд, 1998, Полицијска академија,
8. Јелачић Мирко, *Корупција- друштвено правни аспекти и методи супродстављања*, Београд, 1996, Министарство унутрашњих послова Републике Србије
9. Јовашевић Драган, *Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом*, Београд, 2003, Номос
10. Јовашевић Драган, Костић Миомира, *Политика сузбијања криминалитета*, Ниш, 2012, Центар за публикације правног факултета
11. Јовашевић Драган, *Лексикон кривичног права*, Београд, 2006, Службени гласник Београд
12. Јовашевић Драган, *Кривично право, општи део*, Београд, 2010, Номос
13. Константиновић Вилић Слободанка, Ристановић Николић Весна, Костић Миомира, *Криминологија*, Ниш, 2012, Правни факултет универзитета у Нишу
14. Кулић, Мирко, *Прање новца, привредни криминал и корупција*, Београд, 2001, Институт за криминолошка и социолошка истраживања
15. Милутиновић Милан, *Криминална политика*, Београд, 2007, Савремена администрација
16. Плезнић С, *Појам и делатности организованог криминалитета*, Београд, 2004, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду
17. Цмиљанић, Бајо, *Трговина људима у светлу међународног права и прописа Републике Србије*, Београд, 2015, Правни факултет у Београду
18. Шикман Миле, *Организовани криминалитет*, Бања Лука, 2011 Висока школа унутрашњих послова,
19. Шикман Миле, *Организовани насилнички криминалитет*, Бања Лука, 2014, Номос,
20. Шкулић Милан, *Организовани криминалитет*, Београд, 2003, Досије
21. Шкулић Милан, *Организовани криминалитет: појам и кривично процесни аспекти*, Београд, 2003, Досије
22. Весић Драган, *Економска и политичка компонента корупције и прања новца*, Београд, 2008, Правни факултет Универзитета у Београду,

23. Вилић Вида, *Повреда права на приватност злоупотребом друштвених мрежа као облик компјутерског криминалитета* Ниш, 2016, Правни факултет Универзитета у Нишу

Чланци

1. Бјелајац Жељко, Јовановић Мина, Специфичности феномена прања новца, *Мегатренд ревија*, 3/2012, стр.99-118
2. Благојевић Вељко и Милосављевић Бранислав, Индикатори постојања и деловања организованог криминалитета, *Часопис „Војно дело“*, бр.5/2016, година: LXVIII, стр.151-168
3. Цветковић Драган, Давидовић Душан, Међународна кривично-правна регулатива у сузбијању прања новца, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, бр.2/2013, стр.111-138.
4. Дундовић Дарко, Илегални промет и трговина опојним дрогама, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, бр.2/1998, вол.5, стр.605-624
5. Ђукић Станимир, Савремени организовани криминалитет као облик угрожавања националне безбедности, *Економски изазови*, вол.5, бр.9, стр.126-149
6. Грубач Момчило, Организовани криминал у Србији, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, год.46, бр.4/2009, стр. 701-709
7. Игњатовић Ђорђе, Изучавање организованог криминалитета, *Ревиија за криминологију и кривично право*, бр.3, Vol. VII, стр.39-62
8. Јанковић Милош и Јанковић Бранкица, Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности, *Журнал за криминалистику и право*, бр.3/2014, стр.135-153
9. Јовашевић Драган, Симовић Марина, Усклађивање законодавства са АЦИС-ем, Бања Лука, 2013
10. Јовашевић Драган, Организовани криминал у праву Републике Србије, у у Мијалковић Саша, (ур.) *Супродстављање савременом организованом криминалу и тероризму* Београд, 2013, Номос, стр.305-316
11. Костић Миомира, Михајловић Александар, Спречавање и сузбијање трговине људима, *Facta universitatis*, бр.2, Вол.10, стр.101-110

12. Костић Миомира, Михајловић Александар, Значај међународних и домаћих докумената и стандарда у превенцији и сузбијању организованог криминалитета, *Годишњак Правног Факултета у Источном Сарајеву*, бр.1, стр. 71-96
13. Лепојевић Борко, Лепојевић Ковачевић Марина, Међународни стандарди у супродстављању компјутерском криминалу и њихова примена у Србији, *Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања*, бр.1-2/2007, стр.265-292
14. Матијашевић Јелена, Игњатијевић Светлана, Компјутерски криминалитет у правној теорији, појам, карактеристике, последице, *INFOTEHN JAHORINA*, вол.11, стр.852-856
15. Мухић, Б, Трговина женама ради сексуалне експлоатације- криминолошки аспект- у Николић-Ристановић Весна, Ћопић Сања, Мухић Биљана (ур.)- *Трговина људима- појам, карактеристике и правна регулатива*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, (необјављено), 2003
16. Миливојевић Лана, Сузбијање незаконите трговине дрогама на међународном плану с освртом на хрватско казнено законодавство, *Сузбијање трговине опојним дрогама*, бр.1, вол.18, стр.49-64
17. Милошевић Горан, Милашиновић Срђан, Кешетовић Желимир, Корупција у Србији, *Зборник радова- Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијању корупције*, бр.1/2010, стр.161-180
18. Ницевић Муамер, Ивановић Александар, Организовани привредни криминалитет као фактор угрожавања економске безбедности, *Економски изазови: Часопис департмана за економске науке, Инернационални универзитет Нови Пазар*, бр.1, вол.1, стр.87-99
19. Николић- Ристановић Весна, Трговина женама у Србији и околним земљама, обим, карактеристике и узроци, *Темида*, бр.1, стр.1-29
20. Николић Златко, Трговина дрогом, *Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања*, бр.1-2, стр.103-120
21. Радовић Ненад, Транснационалне криминалне организације, *Зборник „Организовани криминалитет, стање и мере заштите“*, бр.1/2005 стр.392
22. Шикман, Миле, Криминолошки аспекти организованог криминалитета, *Дефендологија-теоријски стручни часопис за питања заштите*,

безбедности, одбране, образовања, обуке и оспособљавања, година XII, број 25-26, стр. 9-26.

23. Шикман, Миле, Организовани (транснационални) криминалитет и кривичноправна (међународноправна) реакција, *Дефендологија-теоријски стручни часопис за питања заштите, безбедности, одбране, образовања, обуке и оспособљавања*, година XII, број 25-26, стр.359-376.
24. Шикман Миле, Тања Р, Спречавање корупције системом интегритета-изградња институционалних капацитета, *Зборник радова- Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијању корупције*, бр.1/2010, стр.1-18
25. Вуковић Слободан, Узроци корупције, *Наука, безбедност, полиција*, бр.1/2007, стр.45-56

Литература на страном језику

1. Абадински Ховард, *Organised crime*, Бостон, 1981, Allyn and Bacon inc. Boston mass.
2. Абадински, Ховард, *Organised crime*, New York, 2004 Wadsworth Publishing
3. Albanese, Jay S: *North American Organised Crime: Global Crime*, New York, 2004, Taylor & Francis Group UK Vol.6, No.1.
4. Клеркс Петер, *Organized crime: Perspectives on global security*, London, 2003, Routledge, стр.97-113.
5. Мангаи Натарајан, Understanding the structure of a drug trafficking organizations: a conversational analysis, (2000)преузето 11.09.2017.године http://www.popcenter.org/library/crimeprevention/volume_11/12-Natarajan.pdf
6. The First Interpol Training Seminar for Investigators of Computer Crime, Paris, December 7-11, 1981, претражено 21.09.2017.годиневидети <http://cybercrimelaw.net/documents/Strasbourg.pdf>
7. The First Interpol Training Seminar for Investigators of Computer Crime, Paris, December 7-11, 1981 претражено 21.09.2017.године, видети <http://cybercrimelaw.net/documents/Strasbourg.pdf>

8. The Third Interpol Symposium on International Fraud, Saint-Cloud, Paris, France, December 11-13, 1979, видети претражено 21.09.2017.године <http://cybercrimelaw.net/documents/Strasbourg.pdf>,
9. United Nations, Office on Drugs and Crime, Global Programme Against Transnational Organized Crime, Results of A Pilot Survey of Forty Selected Transnational Organized criminal groups in Sixteen Countries, September, 2002. pp. 33-43.
10. World Bank World Development Report 1997. New York: Oxford University Press, 1997

Остала истраживачка грађа

1. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, *Сл. гласник РС*, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – др. закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 – др. закон, 101/2011 – др. закон и 32/2013).
2. Закон о потврђивању конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, *Сл.лист СРЈ- Међународни уговори*, бр.10/2001.
3. Закон о потврђивању Конвенције Ун против транснационалног криминала и допунских протокола, *Сл.лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.6/2001.
4. Закон о производњи и промету опојних дрога, *Сл. Лист СРЈ* бр. 46/96, 37/02 и *Сл.гласник РС* бр. 101/2005.
5. Закон о психотропним контролисаним супстанцама, *Сл. Гласник РС* бр.99/2010.
6. Закон о ратификацији конвенције против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, *Сл.Лист СФРЈ- Међународни уговори*, бр.14/90.
7. Закон о ратификацији конвенције Уједињених нација против корупције, *Сл.лист СЦГ- Међународни уговори*, бр.12/2005.
8. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, *Сл.гласник РС* бр.20/2009,72/2009, 139/2014.
9. Закон о спречавању прања новца, *Сл.гласник СРЈ* бр.53/2001.
10. Законик о кривичном поступку, „*Сл.гласник СРЈ*“ број 70/2001.

11. Законик о кривичном поступку, *Сл.гласник РС* бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014.
12. Кривични законик РС, *Сл.гласник РС* бр.85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014.
13. Кривични законик РС, *Сл.гласник РС* бр.16/91, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/02, 11/02, 80/02, 39/03.
14. Основни кривични законик СФРЈ, *Сл. Гласник СФРЈ* бр.44/76, 36/77-испр.34/84, 37/84, 74/87, 3/90, 38/90, 45/90- испр. И 54/90 и „*Сл.лист СРЈ*”бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 41/93, 50/93, 24/94, 61/2001, и „*Сл.гласник РС*” бр.39/2003.

Сажетак

Организовани криминалитет, као најопаснији вид испољавања професионалног криминалитета, представља добро организовану делатност већег броја лица (групе лица) са унутрашњом поделом рада, који се свесно, вољно и плански баве вршењем тешких кривичних дела. Као правни појам, организовани криминалитет је уведен у законодавство Републике Србије доношењем Законика о кривичном поступку 2001.године. Већ следеће године, са доношењем Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала из 2002. године означен је прави почетак правне борбе против организованог криминалитета у Републици Србији.

Методи којима се аутор користио приликом истраживања: нормативни, упоредноправни, дескриптивни метод, студија случаја и социолошки метод, пружили су довољно сазнања о предмету истраживања, на основу чега је изведен закључак да су полазнихипотезе потврђене. Предмет овог мастер рада првенствено је, дакле, теоријско одређење појма организованог криминалитета и указивање на његов појам, историјат, најбитније карактеристике и законску регулативу, како на нивоу Републике Србије,

тако и на међународном нивоу. Такође, биће указано на то који су државне органе овлашћени за поступање у поступцима покренутим поводом кривичних дела са елементом организованог криминалитета. Аутор је указао и на најчешће појавне облике јављања организованог криминалитета, као и на структуру и обим кривичних дела са елементом организованог криминалитета у укупном криминалитету на територији Републике Србије.

Овим мастер радом детаљно ће бити изложена домаћа регулатива у овој области, и то упоредо са међународноправном регулативом, а све ради указивања на неопходност даљег усаглашавања наших прописа са међународноправним прописима, али и ради бољег разумевања овог појма, као полазне тачке у раду на његовом даљем спречавању и искорењавању. Аутор мастер рада посебно указује на велику друштвену опасност организованог криминалитета по савремене државне и друштвене системе, као и на чињеницу да проблем организованог криминалитета више није проблем националног карактера, већ је реч о проблему читаве међународне заједнице, те је неопходно обезбедити јединствен приступ у његовом решавању. То се постиже, првенствено, међусобном сарадњом држава на међународном нивоу у оквиру универзалних и регионалних организација. Почетком 21. Века запажа се појачана активност држава у оквиру ових међународних организација, која се манифестује у виду доношења великог броја конвенција, директива и других докумената у овој области, а све са циљем детаљног регулисања организованог криминалитета, ради његовог сузбијања на међународном плану. Исти је случај и са Републиком Србијом, где је формирана солидна правна основа за ефикасну и квалитетну борбу са организованим криминалитетом. На тај начин, Република Србија се прикључила европским кривичноправним системима, односно њиховим стандардима у покушајима да се пронађе и примени ефикасан систем мера и поступака за сузбијање и спречавање организованог криминалитета.

Кључне речи: организовани криминалитет, група, кривично дело, закон, конвенција

Organised crime- criminologist aspect

Summary

Organised crime, as the most dangerous type of professional crime, is considered to be an organised activity with large number of people involved. This group of people have internal division of jobs and they are specialised in committing crimes, as a planned, conscious and willing activity. Organised crime became a part of Republic Serbia's legislation when Criminal Proceeding Code (2001) was adopted. Next year, when Act on state authorities organisation and jurisdiction in organised crime counteracting (2002) was adopted, is considered to be a real beginning of a „legal fight” against organised crime in Republic of Serbia.

The methods which are used by the author during the research: normative, comparative, descriptive, case study and sociological method, provided sufficient knowledge of the subject of the study, which imposed the conclusion that hypotheses were confirmed. The subject of this master thesis is, primarily, the term and theoretical determination of organised crime, its history, the most important characteristics, international legislation and legislation of Republic of Serbia, and the representatives of the state authorities who are authorized to act in proceedings initiated by criminal acts with elements of organised crime. The author of this thesis will, also, discuss about the forms of organised crime, the structure and extension of criminal acts with elements of organised crime, bearing in mind the total crime committed in Republic of Serbia. International legislation and national legislation in this matter will be exposed in this thesis, in detail. This is necessary in order to point out how to harmonize national legislation, compared to international legislation in this matter. Moreover, this will help in understanding this term, which is a first step in its counteracting and prevention. It is, also, highlighted the fact that organised crime is a big social danger for countries all over the world. Nowadays, organised crime is not only a national problem. It has become an international problem, bearing in mind the fact that all countries around the world are faced with this problem. Therefore, it is necessary to secure a unique approach in its resolving. This goal can be reached if the states all around the world cooperate at the international level, as a members of regional and universal organizations. In the beginning of 21st century, the states started cooperate better in this matter, with resulted in bringing a lot of international documents: conventions, directives, and others, in order to prevent organised crime, on international level. That is the case, also, with The Republic of Serbia, which nowadays has a good legal basis in the matter of organised crime. Acting like this, The Republic of Serbia

started to harmonize its legislation with european legal systems, all in order to repress and prevent organised crime.

Key words: organized crime, group, criminal act, act, convention

Биографија аутора

Кандидаткиња, Јелена Младеновић, рођена је 24.09.1993.године у Лесковцу. Основну школу „Радоје Домановић“ завршила је у Лесковцу, као и средњу економску школу „Ђука Динић“, коју је завршила као носилац Вукове дипломе.

Кандидаткиња је дипломирала на Правном факултету, Универзитет у Нишу дана 13.9.2016.године са просечном оценом 9.97. Октобра 2014.године кандидаткиња је, као представник студената Правног факултета Универзитета у Нишу, била учесник Међународне школе хуманитарног права у Београду. Током школовања, кандидаткиња је учествовала на бројним такмичењима из области људских права и то на Регионалном Moot Court такмичењу организованим под окриљем Civil rights defenders у Херцег Новом, 2015.године, где је освојила прво место. Исте године, учествовала је на транснационалном Moot Court такмичењу у Стразбуру, где је са својим тимом наступала пред Европским судом за људска права и освојила друго место у Европи. Кандидаткиња је 2016.године учествовала на Elsa Moot court такмичењу, такође из области људских права, на којем је наступала пред Европским судом за људска права у Стразбуру, и са својим тимом освојила четврто место у Европи.

Школске 2016/17 године кандидаткиња је уписала мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, на општем смеру, кривичноправна научна област. Кандидаткиња тренутно обавља пиправнички стаж у адвокатској канцеларији адвоката Александра Младеновића из Лесковца почев од октобра 2016.године.

Од знања страних језика, кандидаткиња истиче енглески и француски језик.